

PËRFAQËSIMI

**SHTJELLOJNË NDRYSHIMIN KLIMATIK DHE MJEDISIN
JETËSOR NË ARSIMIN E MESËM, NËPËRMJET PERSPEK-
TIVËS SË VENDEVE TË GJELBRA TË PUNËS**

AUTORËT DHE HULUMTUES:

Aleksandar Takovski
Bojan Shashevski

KONCEPTI I KËRKIMIT DHE KORDINIMI:

Martin Petrushevski
Nikolla Neshkoski
Sashko Jovanov
Vesna Pavlova
Aleksandar Stojanoski

DIZAJNI DHE PËRGATITJA TEKNIKE:

Aleksandër Todov

PËRKTHYES, nga gjuha maqedone në gjuhën shqipe:

Hilda Panov

LEXIMI NE GJUHEN SHQIPE

Jordana Shemko-Georgievska

Ky publikim është pjesë e projektit "Inkurajimi i fëmijëve dhe të rinjve në Maqedoninë e Veriut që të bëhen shtytës të ndryshimit për të reduktuar cenueshmërinë e komuniteteve ndaj ndryshimeve klimatike" i zbatuar nga UNICEF me mbështetjen financiare të Agjencisë Suedeze për Bashkëpunim Ndërkombëtar për Zhvillim.(ASBNZ)

Për nevojat e UNICEF-it, hulumtimi është realizuar nga Shoqata Qytetare Eco Logic.

Pikëpamjet e shprehura në këtë publikim nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet zyrtare të UNICEF-it dhe ASBNZ-it.

ADVANCING ENVIRONMENT
AND CLIMATE CHANGE
EDUCATION

Sweden
Sverige

PËRMBAJTJA

• Hyrje	3
• Korniza hulumtuese (qëllimet, pyetjet, të dhënat, metodologjia)	6
- Objektivat	6
- Pyetje	6
- Burimet e të dhënave dhe procedura metodologjike	7
- Vende të gjelbra pune - shpjegim konceptual	9
• Programet mësimore të arsimit të mesëm	12
• Pasqyrë e përfaqësimit të temave mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin jetësor në planprogramet mësimore të arsimit të mesëm me fokus te potenciali i vendeve të gjelbra të punës	14
- Arsimi dyvjeçar i mesëm profesional	14
- Arsimi trevjeçar i mesëm profesional	14
- Arsimi profesional katërvjeçar	20
- Arsimi në gjimnaz	28
- Shkolla e mesme e matematikës dhe informatikës	32
• Pyetësori për mësimdhënësit	37
- Metodologjia për përgatitjen dhe shpërndarjen e pyetësorit	37
- Pasqyrë e rezultateve të marra nga pyetësori	38
- Përmbledhje e përgjigjeve të marra	51
• Pyetësor për nxënësit e shkollave të mesme	53
- Rezultatet e pyetësorit	54
- Përmbledhje e rezultateve të marra	58
• Intervistë me QAPT	59
• Përfundime	62
• Referimet	65

Një mjedis i shëndetshëm, përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike dhe përdorimi racional i burimeve të rinovueshme të energjisë janë rezultate që shoqëria përpigjet t'i arrijë, si rezultate pozitive për mbijetesën e njerëzimit. Qeveritë, shoqëritë ekonomike, organizatat mjedisore dhe të shoqërisë civile në mbarë botën janë vetëm disa nga aktorët e përfshirë në luftën kundër kërcënimeve globale si shkatërrimi i mjedisit, ndotja e tokës, e ujit dhe e ajrit, etj. Krijimi i një strategjie të suksesshme afatgjatë dhe i një zgjidhjeje efektive, është e mundur vetëm me veprim sistematik, që nënkupton ndërlydhje të një sërë pjesëmarrësish dhe procesesh. Sipas mendimit tonë, procesi arsimor është procesi kyç dhe mjeti më i rëndësishëm në kujdesin gjithëpërfshirës dhe sistematik për mjedisin dhe veprimin kundër pasojave negative të ndryshimeve klimatike, dy temat kryesore me interes të këtij hulumtimi. Në mënyrë që ky proces të jetë i suksesshëm, nevojitet përfshirja e të gjithë aktorëve, duke filluar nga institucionet, si Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit, Ministria e Punës dhe Politikës Sociale nga njëra anë, punonjësit në shkollat fillore dhe të mesme (drejtorët, mësime dhënësit), infermierët dhe edukatorët e kopshteve), mësime dhënësit dhe mësime dhënëset e shkollave fillore dhe të mesme), nxënësit, prindërit, vetëqeverisja lokale, komunat, shoqëria civile dhe publiku i gjerë.

Megjithatë përfshirja është vetëm e nevojshme, por jo një kusht i mjaftueshëm për sukses. Në mënyrë që strategjia për kujdesin e suksesshëm, mbrojtjen e mjedisit dhe veprimin kundër efekteve të dëmshme të ndryshimeve klimatike të jetë e suksesshme, duhet që, arsimit, i cili është baza e këtij hulumtimi, të ketë kapacitete të përshtatshme, cilësore, të mjaftueshme dhe përkatëse. Mbi të gjitha, kjo u referohet burimeve mësimore (libra shkollore, doracakë, libra me fotografi, regjistrime video dhe audio, etj.), që ofrojnë zgjidhje të gatshme, mësime dhënie dhe aktivitete jashtëshkollore mbi temat me interes, që mësime dhënësit mund t'i shkarkojnë dhe t'i përdorin në klasë, në oborrin e tyre ose më gjerë, ose të ofrojnë modele për përgatitjen e aktiviteteve mësimore shkollore dhe jashtëshkollore, që vetë mësime dhënësit mund t'i konceptojnë, organizojnë dhe zbatojnë me nxënësit e tyre. Ajo që është më e rëndësishme, programet mësimore (kurrikulat), temat, përmbajtjet dhe aktivitetet, duhet të ofrojnë mundësi cilësore, për të fituar dy lloje të ndërgjegjësimit dhe njohurive - njohuri dhe aftësi që janë të zbatueshme

dhe do të zbatohen në mbrojtjen aktive të mjedisit jetësor dhe, më e rëndësishmja, të kenë mundësinë për të fituar njohuritë dhe aftësitë e përshtatshme për vendet e gjelbra të punës, dhe kësaj të japin kontributin më të mirë, në zvogëlimin e efekteve të ndryshimit të klimës dhe mbrojtjen e mjedisit jetësor. Për ta arritur këtë, është e nevojshme të zhvillohen aktivitete të përshtatshme mësimore shkollore dhe jashtëshkollore, që do të bazohen në njohuritë përkatëse në dy çështje thelbësore: a) Cilat tema në fushën e edukimit mbi mjedisin jetësor dhe ndryshimet klimatike, përfaqësohen në programet arsimore dhe praktikën e arsimit të mesëm dhe sa përfaqësohen ato?, dhe b) Sa nga aktivitetet e përfaqësuara aty, kanë potencial për përfitimin e aftësive cilësore për vende të gjelbra të punës?

Në këtë kontekst, supozimi fillestar nga i cili fillon ky hulumtim është se kurrikula e zhvilluar nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës dhe Byroja për Zhvillimin e Arsimit ofrojnë udhëzime, propozime dhe përmbajtje të caktuara në fushën e ndryshimeve klimatike, mjedisit, kurse ato përmbajnë dhe aktivitete për mbështetje të arsimit mbi temat e dhëna, si dhe mundësinë për të fituar aftësi të gjelbra. Megjithatë, lloji, spektri dhe cilësia e përmbajtjeve të dhëna dhe sidomos sasia, spektri, diversiteti i burimeve mësimore të nevojshme për realizimin e aktiviteteve mësimore dhe jashtëshkollore të ofruara në këto programe janë ende në një nivel mjaft të ulët. Analizat me gjetje të ngjashme tashmë ekzistojnë. Ato i referohen përfaqësimit të temave në arsimin fillor (Jovanovska 2020), ku programet janë të vjetruara ose temat janë pjesërisht të pranishme në kurrikula në disa lëndë, por mungon një ndërlidhje sistematike (Polenakovi 2020 2020). Ende nuk është bërë një analizë e përhapjes së këtyre temave brenda arsimit të mesëm.

Arritja e këtij qëllimi është instrumentale. Njohuritë do të ndihmojnë në krijimin e burimeve didaktike moderne, cilësore dhe relevante të aktiviteteve mësimore (ekstra) nëpërmjet aplikimit të të cilave fëmijët parashkollorë dhe nxënësit e shkollave të mesme do të kenë mundësinë të fitojnë jo vetëm njohuri të dobishme për tema me interes global mjedisor, si p.sh. mjedisi, ndryshimet klimatike, burimet e ripërtëritshme të energjisë, çiklizmi si një alternativë e gjelbër, por edhe për të pasur mundësinë për t'u përfshirë në aktivitete/veprime që shkojnë në favor të qëllimit të përgjithshëm - një jetë më të shëndetshme nëpërmjet rritjes së ndërgjegjësimit dhe pjesëmarrjes. Përveç kësaj, burime të tilla mësimore do të mundësojnë përvetësimin e aftësive cilësore dhe përkatëse për nxënësit e shkollave të

mesme të nevojshme për vende pune të gjelbra.

Në fund, arritja e këtij qëllimi është përputhje me Projektin “Inkurajimi i Fëmijëve dhe të rinjve në Maqedoninë e Veriut që të bëhen nxitës të ndryshimeve të zvogëlimit të lëndueshmërisë së bashkësive nga ndryshimet klimatike” të zbatuar nga UNICEF-i me mbështetjen financiare nga Agjencia Suedeze për Bashkëpunim Ndërkombëtar dhe Zhvillim (SIDA), qëllimet e të cilit përfshijnë edhe mbështetjen për zhvillimin e arsimit në fushën e mjedisit dhe të ndryshimeve klimatike, për të krijuar dhe për të ndërtuar kapacitetet me ndihmë të të cilave të rinjtë do të mund t’i përballojnë më me sukses sfidat e shkaktuara nga ndryshimet klimatike dhe të kujdesen dhe të mbrojnë më mirë mjedisin. Të rinjve, duke përfshirë edhe fëmijëve të moshës parashkollore, do t’u afrohet mundësi për të mësuar nëpërmjet aktiviteteve/veprimeve dhe përfshirjes në bashkësi, si dhe mundësi për të marrë shkathtësitë përkatëse për vende pune të gjelbra. Nëpërmjet një analize të detajuar të përfaqësimit të temave të mjedisit dhe ndryshimit të klimës dhe përdorimit të rezultateve të marra në mënyrë që të zhvillohen burime dhe kapacitete cilësore për kryerjen e arsimit në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike, analiza do të kontribuojë në përpjekjet e Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit, Qendra për Arsim dhe Aftësim Profesional dhe UNICEF-it për zbatimin e një kurrikule të tillë.

OBJEKTIVAT

Procedura për identifikimin e përfaqësimit të temave të mjedisit dhe ndryshimit të klimës në programet dhe praktikat arsimore në shkollat e mesme në Republikën e Maqedonisë së Veriut, për identifikimin e burimeve në dispozicion të përmbajtjes dhe të aktiviteteve të përdorura në arsimin mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin me nxënësit e arsimit të mesëm dhe identifikimi i potencialit për vende pune të gjelbra u bë në disa hapa:

- a) identifikimi i burimeve të temave mësimore-edukative, i përmbajtjeve dhe aktiviteteve në fushën e edukimit mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin, të disponueshme dhe të përdorura në shkollat e mesme;
- b) identifikimi i objekteve brenda të cilave përdoren këto burime;
- c) identifikimi i temave, përmbajtjeve dhe aktiviteteve konkrete në lidhje me temat e interesit që përmbahen në burimet e identifikuara;
- d) identifikimi i burimeve të tjera të aktiviteteve që rezultojnë nga puna / angazhimi i organizatave të shoqërisë civile ose mësimdhënësve;
- e) identifikimi i potencialit të programeve lëndore dhe përmbajtjet dhe synimet e propozuara për të ofruar njohuri dhe për të krijuar aftësi të përshtatshme për vende pune të gjelbra të nxënësit

PYETJE

Pyetjet kërkimore që e drejtuan procedurën metodologjike janë si më poshtë:

- a) Cilat tema dhe përmbajtje në fushat e ndryshimit të klimës dhe mjedisit janë pjesë e kurrikulës për arsimin e mesëm?

- b) A ka ndonjë temë tjetër mjedisore në të njëjtat programe dhe si lidhen ato me fushat e mjedisit dhe ndryshimit të klimës?
- c) Cilat aktivitete mësimore dhe jashtëshkollore propozohen në programet me ndihmën e të cilave duhet të realizohen temat dhe përmbajtjet e parashikuara nga fushat e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike?
- d) Në suazat e cilës lëndë kryhen këto aktivitete, si zbatohen këto aktivitete në praktikë dhe a kanë organizuar mësimdhënësit e shkollave të mesme aktivitete të tjera shtesë?
- e) Cilat janë burimet e këtyre aktiviteteve dhe cilat institucione dhe organizata të tjera, përveç ministrive kompetente dhe Byrosë për Zhvillimin e Arsimit, kanë marrë pjesë në zhvillimin e burimeve për aktivitete mësimore (ekstra) mësimore në fushën e mjedisit dhe klimës ndryshim?
- f) Sa dhe cilat nga përmbajtjet e ofruara dhe aktivitetet e planifikuara/zbatuara shkojnë në favor të përvetësimit të njohurive dhe aftësive të nevojshme për vende pune të gjelbra?

BURIMET E TË DHËNAVE DHE PROCEDURA METODOLOGJIKE

Sipas desk-analizës të kryer në internet, burimet kryesore zbatimin e arsimit/mësimdhënies mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin brenda arsimit të mesëm janë kurrikulat e arsimit të mesëm të hartuara nga Byroja për Zhvillimin e Arsimit. Përzgjedhja fillestare zbuloi se nga 319 programe në dispozicion në faqen e internetit të Byrosë, vetëm 21 kanë përmbajtje dhe aktivitete nga tema me interes dhe ato përbëjnë bazën e të dhënave të përpunuar. Nëpërmjet një procedure të shqyrtimit themelor, cilësor dhe leximit të këtyre programeve, u analizua përmbajtja e kurrikulave mësimore bazuar në kriterin e përfaqësimit të temave mjedisore, veçanërisht temave me interes - ndryshimet klimatike dhe mjedisi. Librat shkollorë që, edhe pse janë pasqyrim material i programeve mësimore një manifestim material i kurrikulës, nuk janë marrë parasysh sepse nuk janë në dispozicion të tërësishëm në formë elektronik. Analiza u zbatua me qëllim që:

- a) të identifikohen qëllimet, temat dhe përmbajtjet që lidhen me temat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisin të pranishme në kurrikula;
- b) të identifikojë aktivitetet që propozohen si instrumente për realizimin e këtyre temave dhe qëllimeve;
- c) të identifikojë kontekstin më të gjerë në të cilin ngrihen temat me interes;
- d) të përcaktojë potencialin e tyre për punë të gjelbra.

Ky potencial identifikohet duke kontrolluar zotërimin e njohurive dhe aftësive kryesore për punët e gjelbra të krijuara në bazë të Raportit të Qendrës Evropiane për Zhvillimin e Arsimit Profesional - "Aftësitë për vende pune të gjelbra", dhe në bazë të teza e magjistraturës "Ekonomia e gjelbër dhe vende pune të gjelbra në Republikën e Maqedonisë së Veriut"(Jovanovski 2020).

Baza e të dhënave që nevojitet për të përcaktuar gjendjen e përfaqësimit të temave mjedisore dhe ndryshimeve klimatike në programet dhe praktikën në shkollat e mesme plotësohet me të dhëna të marra nëpërmjet një pyetësi elektronik të kryer me mësuesit dhe nxënësit e shkollave të mesme, një pyetësi elektronik të kryer me nxënësit e shkollave të mesme. Në këtë mënyrë, rezultatet e marra nga analiza e përmbajtjes së kurrikulave plotësohen me të dhëna të marra nëpërmjet pyetësorëve elektronikë të zbatuar me mësuesit dhe nxënësit e shkollave të mesme. Kjo është bërë për faktin se kurrikulat nuk janë unike, nuk janë as burime të plota të aktiviteteve që mësuesit e shkollave të mesme përdorin në mësimdhënie, si dhe mbi nevojën për të shqyrtuar në mënyrë cilësore përvojën, opinionin dhe qëndrimet e tyre në lidhje me temën e edukimit, mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin, në mënyrë që të sigurohen burime më të mira didaktike për to. Këto mjete na mundësojnë të marrim përgjigje për pyetjet:

- a) Çfarë eksperience, qëndrimi, nevojë dhe rekomandimesh kanë mësuesit dhe nxënësit në lidhje me temat dhe aktivitetet mësimore në fushën e edukimit mjedisor në përgjithësi dhe në veçanti, për edukimin mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin?
- b) Sa dhe a janë pikëpamjet e tyre në përputhje me gjetjet e marra nga analiza e kurrikulave?
- c) A janë dhe në çfarë mase përvojat dhe qëndrimet e mësuesve dhe plotësojnë njëra-tjetrën me përvojat dhe qëndrimet e nxënësve të tyre?

Në fund, për të finalizuar pamjen e arsimit aktual mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin në shkollat e mesme në RSM, u zhvillua një intervistë me një përfaqësues të Qendra për Arsim dhe Aftësim Profesional në mënyrë që të përcaktohen dallimet dhe harmonizimi i pikëpamjeve të zyrtarëve të institucionet përgjegjëse për organizimin dhe zbatimin e arsimit dhe pjesëmarrësit e tij të drejtpërdrejtë (mësimdhënësit dhe nxënësit). Më poshtë është një përmbledhje e rezultateve të marra nga analiza tekstuale e kryer mbi përmbajtjen e korpusit të kurrikulave (pjesa 2), rezultatet e pyetësorit të kryer me mësimdhënësit në shkollat e mesme (pjesa 3), rezultatet e pyetësorit të kryer me nxënësit e shkollave të mesme (pjesa 4), rezultatet e intervistës me një përfaqësues të Qendra për Arsim dhe Aftësim Profesional (pjesa 5) dhe një përmbledhje e rezultateve, rekomandimeve dhe përfundimeve të marra (pjesa 6).

VENDE TË GJELBRA PUNE - SHPJEGIM KONCEPTUAL

Vende të gjelbra pune mund të përkufizohen si vende pune që kontribuojnë mbi mbrojtjen dhe ruajtjen e mjedisit [1]. Ato ndihmojnë në përmirësimin e efikasitetit të energjisë, në kufizimin e efektit serë, zvogëlimin e niveleve të mbeturinave dhe ndotjes, mbrojtjen dhe rivendosjen e ekosistemeve dhe ndihmojnë në përshtatjen me efektet e ndryshimit të klimës.

Aktualisht, në botë ekziston një sërë vendesh pune të gjelbra, të tilla si tekniku i impianteve të riciklimit, tekniku i instalimit të paneleve diellore, studiuesi i mjedisit, mbikëqyrësi i qëndrueshmërisë, menaxheri i rrjetit të zgjuar, tekniku i mullinjve me erë, menaxheri i burimeve ujore, ekoudhëzuesi i turizmit, menaxheri i transportit të qëndrueshëm, pylltari, arkitekt peizazhi, zyrtari i pajtueshmërisë ligjore dhe shumë aktivitete dhe sektorë të tjerë [2], diapazoni në të cilin ato shfaqen është pothuajse i pakufizuar [3], pothuajse çdo punë sot ka potencialin të bëhet e gjelbër nëpërmjet prezantimit të aktiviteteve të përshtatshme për vendin e punës, në varësi me sektorin dhe, natyrisht, me sfidat mjedisore tipike të ekonomisë dhe rrethanave të punës. Në këtë kontekst, nevojat e veprimtarisë bujqësore janë të ndryshme nga ato të veprimtarisë së transportit, kurse nevojat e veprimtarisë së transportit të një vendi janë të

ndryshme nga ato të një vendi tjetër. Prandaj, është më efektive të flitet për njohuri dhe aftësi të gjelbra që korrespondojnë me nevojat e aktivitetit specifik dhe kushtet specifike ekonomike dhe njerëzore në të cilat zhvillohet ai aktivitet. Madje, edhe kjo qasje nuk është pa sfida duke pasur parasysh spektrin e aftësive të nevojshme dhe të aplikuara në industri të ndryshme në vende të ndryshme.

Disa nga aftësitë e nevojshme për vende të gjelbra pune, siç përcaktohen nga organizatat dhe organet kombëtare dhe ndërkombëtare, për shembull, Qendra Evropiane për Zhvillimin e Arsimit Profesional [4], përfshijnë:

- ★ mbrojtjen e pyjeve,
- ★ hartografin topografik,
- ★ analizën e procesit dhe kostos së kërkimit pyjor dhe përdorimin (aktiviteti pyjor),
- ★ njohjen e energjisë diellore,
- ★ ndërtimin e termocentraleve,
- ★ gjeneratorët (aktiviteti energjetik),
- ★ metodat e trajtimit të tokës,
- ★ njohjen e faktorëve të mjedisit,
- ★ ushqimin ekologjikisht të shëndetshëm,
- ★ njohjen e substancave të dëmshme (bujqësia),
- ★ aftësinë për të krijuar modele biznesi me efikasitet energjetik,
- ★ metodën dhe teknologjinë e ndërtimit të ndërtesave me një nivel të lartë të efikasitetit energjetik,
- ★ projektimin dhe përshtatjen e teknologjive që rrisin efikasitetin e energjisë (arkitekturë dhe ndërtim),
- ★ transportuese dhe industriale dhe ndotjen,
- ★ automjetet hibride,
- ★ transportin e qëndrueshëm (trafikun).

Këto mund të ndahen në aftësi inxhinierike dhe teknike, aftësi shkencore, aftësi menaxhuese dhe aftësi vëzhgimi dhe vlerësimi. [5].

Prandaj, mund të konkludohet se nuk ka një sistematizim të përgjithshëm dhe të pranuar përgjithësisht të vendeve të gjelbra të punës, as aftësi të nevojshme të gjelbra, por që ato varen nga konteksti industrial-kombëtar i aplikimit të tyre. Kjo do të thotë, se një vend pune i gjelbër është ai që kontribuon në përdorimin efikas të burimeve, zvogëlimin e mbeturinave dhe menaxhimin e mbeturinave, zvogëlimin e ndotjes së ajrit, mbrojtjen dhe restaurimin e ekosistemeve, zvogëlimin e emetimeve të gazrave serrë, përshtatjen me efektet e ndryshimeve klimatike, rritjen e efikasitetit të energjisë. Dhe aftësitë e nevojshme për të arritur qëllimet e përcaktuara në këtë mënyrë varen nga aktiviteti në të cilin ndodh një punë e tillë. Në bazë të këtij kuptimi, analiza e potencialit për vende pune të gjelbra në kurrikulat e arsimit të mesëm në RMS do të bazohet në procedurën e identifikimit të termave sektorialë të rëndësishëm në program që përputhen me një nga qëllimet ose me shumë nga qëllimet e dhëna të punëve të caktuara. Konkretisht, në profesionet e ndërtimit do të kërkojmë praninë e përmbajtjeve si efikasiteti i energjisë, energjia diellore, gazifikimi, etj., Në bujqësi: bujqësia organike, në profesionet e trafikut: makina elektrike, makina hibride, biçikleta, hekurudha, etj., në profesionet ekonomiko-juridike: drejta ekologjike, ekonomia e gjelbër, dhe në arkitekturë: dizajn i qëndrueshëm, arkitekturë e gjelbër, etj.

Deri më tani, është bërë një analizë e kurrikulave të përdorura në arsimin profesional dyvjeçar dhe trevjeçar, i cili tregoi "se ka një përfaqësim të moderuar, por të pamjaftueshëm të komponentit mjedisor në procesin mësimor-arsimor" (Jovanovski 2020), veçanërisht efikasiteti energjetik, i cili nuk është përmendur asnjëherë. Analiza aktuale do t'i plotësojë këto gjetje me të dhëna që lidhen me kurrikulat e tjera në arsimin e mesëm profesional.

PROGRAMET MËSIMORE TË ARSIMIT TË MESËM

Byroja për Zhvillimin e Arsimit ka përgatitur shtatë grupe të programeve të arsimit të mesëm: programe për arsim të mesëm profesional dyvjeçar, arsim të mesëm profesional trevjeçar, arsim të mesëm profesional katërvjeçar, arsim të mesëm katërvjeçar profesional në mësimdhënien eksperimentale, shkollë të mesme programet e arsimit, matematikës-informacionit të shkollave të mesme dhe programet e akademisë sportive. Profesionet e përfaqësuara në arsimin e mesëm profesional përfshijnë:

- ✦ brenda secilit grup jepen kurrikulat sipas të cilave zhvillohet mësimi për atë lloj arsimit të organizuar sipas vitit të arsimit.
- ✦ Numri i kurrikulave individuale për secilën lëndë brenda të gjitha viteve të të shtatë grupeve të programeve është 319, por vetëm lëndë të caktuara përmbajnë njësi mësimore (tema, përmbajtje, akti vitete) nga fusha e edukimit ekologjik, në suazat e të cilave janë vendosur tema të ndryshimeve klimatike dhe të mjedisit jetësor, nëse ka.

Në këtë mënyrë, numri i kurrikulave përkatëse dhe të rishikuara është shumë më i vogël - 25. Më shpesh, këto janë kurrikula për biologjinë, gjeografinë, kiminë dhe qytetarinë. Më poshtë është një përmbledhje e temave, përmbajtjeve dhe aktiviteteve të përfshira në këto kurrikula. Rishikimi ndjek organizimin e grupeve të programeve të arsimit të mesëm dhe programet lëndore të zhvilluara nga Byroja për Zhvillimin e Arsimit. Para rishikimit të tyre, është e rëndësishme të theksohet ekzistenca e disa kurrikulave të zhvilluara nga QAPT-i ose në bashkëpunim me Qendra për Arsim dhe Aftësim Profesional. Qendra për Arsimin Profesional dhe Trajnimin ka përgatitur kurrikula për profesionet e mëposhtme. Profesionet e ofruara në shkollat e mesme profesionale përfshijnë:

- ★ gjeologji,
- ★ miniera dhe metalurgji,
- ★ ndërtim dhe gjeodezi,
- ★ grafikë, ekonomi,
- ★ ligj dhe tregti,
- ★ inxhinieri elektrike,
- ★ mbrojtje shëndetësore dhe sociale,
- ★ bujqësi, peshkim dhe mjekësi veterinare,
- ★ shërbime personale,

- ★ inxhinieri mekanike,
- ★ trafik,
- ★ transport dhe magazinim,
- ★ tekstile,
- ★ lëkurë dhe produkte të ngjashme,
- ★ hotelieri dhe turizëm,
- ★ kimi dhe teknologji,
- ★ pylltari dhe përpunim druri dhe shkolla të mesme sportive.

Sidoqoftë, vetëm një numër i vogël i tyre mbulojnë temat e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike, brenda disa kurrikulave si:

- ★ mbrojtja e punës dhe mjedisit për vitin e parë për profesionin gjeologjik-minator dhe metalurgjik,
- ★ burimet e rinovueshme të energjisë për inxhinierinë elektrike,
- ★ mjedisin mbrojtje për vitin e dytë për profesionin teknik për fitomjekësi,
- ★ transport dhe mjedis për vitin e tretë për profesionet teknik transporti dhe transporti i mallrave,
- ★ teknik i trafikut rrugor,
- ★ teknik i trafikut hekurudhor,
- ★ teknik i logjistikës së trafikut,
- ★ higjienë dhe ekologji për profesionin teknik për animacione dhe ngjarje për profesionin e hotelierisë-turizmit,

- ★ higjienën dhe ekologjinë për teknikun hotel-hotelieri,
- ★ mbrojtjen e punës dhe mjedisit për profesionin kimik-teknologjik,
- ★ teknik kimiko-laboratorik,
- ★ eko-klimatologjinë për vitin e dytë për teknik pyjor dhe teknik për dizajnin e këngës,
- ★ ekosistemet pyjore, për profesionin e vitit të tretë teknik pyjor dhe mësimdhënës programet në fushën e mbrojtjes së mjedisit
- ★ dhe efikasitetit energjetik janë zhvilluar nga Shoqata për Zhvillim të Qëndrueshëm dhe Mbrojtje të Mjedisit "Go Green" - Shkup, në kuadër të projektit "Iniciativat Qytetare për Edukimin mbi Klimën dhe Efikasitetin Energjetik" (2017), për orë të lira për degën elektroteknik, profesione mekanike dhe ndërtimore.

PASQYRË E PËRFAQËSIMIT TË TEMAVE MBI NDRYSHIMET KLIMATIKE DHE MJEDISIN JETËSOR NË PLANPROGRAMET MËSIMORE TË ARSIMIT TË MESËM ME FOKUS TE POTENCIALI I VENDEVE TË GJELBRA TË PUNËS

ARSIMI DYVJEÇAR I MESËM PROFESIONAL

Temat me interes nuk përfaqësohen në programet për arsimin profesional dyvjeçar. Lëndët si biologjia, kimia, gjeografia, të cilat normalisht do të mbulonin temat e ndryshimit të klimës dhe mjedisit janë pjesë e programit dyvjeçar të arsimit profesional ose nuk azhurnohet në faqen e internetit të Byrosë për Zhvillimin e Arsimit

ARSIMI TREVJEÇAR I MESËM PROFESIONAL

Viti i parë

Lënda: Kimi

Profesionet dhe profilet arsimore në të cilat zbatohet kurrikula: profesioni: shërbimet personale; profili arsimor: parukier; profesioni: kimiko-teknologjik; profili arsimor: kasap; profesioni: kimiko-teknologjik; profili arsimor: përpunues qumështi; profesioni: grafik; profili arsimor: artist grafik; profesioni: grafik; profili arsimor: printer; profesioni: tekstil dhe lëkurë; profili arsimor: Teknik i mbathjeve; profesioni: tekstil dhe lëkurë; profili arsimor: prodhuesi i këpucëve.

Tema: Kimia dhe mjedisi

Objektivat/rezultatet: Të rrisin ndërgjegjësimin e tyre mjedisor mbi mbrojtjen e mjedisit, të fitojnë shprehje pozitive për ruajtjen e mjedisit nga ndotja dhe të rrisin ndërgjegjësimin e tyre mjedisor, të dinë se çfarë është riciklimi, të zhvillojnë vetëdijen për ripërdorimin e materialeve.

Përbërësit: Riciklimi, acidet

Aktiviteti: Riciklimi i letrës, leximi i teksteve për efektet e dëmshme të metaleve të rënda dhe shprehja e pikëpamjeve. Aktiviteti i projektit: shi acid; ndotja dhe mbrojtja e mjedisit.

Koment: Jepen vetëm dy tema, aktivitetet janë minimale dhe nuk ka udhëzime për performancën e tyre. Pyetja është se sa ndërgjegjësim mjedisor është ngritur nëpërmjet vetëm një teme - riciklimit. Temat dhe aktivitetet janë të pamjaftueshme për të arritur qëllimin kompleks.

Tema dhe përmbajtje të përshtatshme për vende pune të gjelbra: Përmbajtje si ushqimi i shëndetshëm i kafshëve, prodhimi i ushqimit organik, përpunimi i lëkurës pa përdorimin e substancave kimike nuk janë pjesë e programit. Shkalla e kualifikimeve të gjelbra: 0.

Lënda: Biologji

Profesionet dhe profilet për të cilat synohet programi nuk ofrohen, kështu që potenciali specifik për vende pune të gjelbra nuk mund të përcaktohet me saktësi.

Tema: Ekologjia dhe zhvillimi i qëndrueshëm

Objektivat: Të japë dhe të shpjegojë shembujt e vet mbi kontrollin e aktiviteteve njerëzore në mjedis, masat për mbrojtjen e mjedisit, efektin serë dhe shiun acid; të numërojë dhe të tregojë shembuj të ekosistemeve, biomeve dhe ekosistemeve artificiale, të japë dhe të shpjegojë shembujt të vet të kontrollit të aktiviteteve njerëzore në mjedis, masat për mbrojtjen e mjedisit, efektin serë dhe shiun acid; mundësi zmadhim të numrit e zonave të mbrojtura në Republikën e Maqedonisë; nevoja dhe mundësitë për shfrytëzimin e burimeve alternative të energjisë në Republikën e Maqedonisë.

Përmbajtja: Ekologjia dhe zhvillimi i qëndrueshëm, efekti serë dhe shiu acid, burimet e energjisë së rinovueshme dhe të parinovueshme dhe ndikimi i tyre në mjedis; menaxhimi i mbetjeve në nivel lokal dhe global; prodhimi ekologjik i ushqimit; ndikimi i njeriut në ndryshimet në zonat bujqësore dhe habitatet natyrore.

Aktivitetet: Grafika tematike, grafile; postera; modele; videomaterial (filma, animacione, prezantime kompjuterike); lidhje interneti; hulumtim mbi një problem mjedisor lokal; vizatime; fotografitë; skemat.

Ushtrime: hulumtimi i fenomenit ekologjik në mjedisin lokal; problem mjedisor me ndotjen; përcaktimi i një plani pune; monitorimi dhe regjistrimi i të dhënave; prezantimi.

Koment: Programi ka disa tema, tema e ndryshimeve klimatike nuk përfaqësohet drejtpërdrejt, përmbajtja dhe aktivitetet janë të larmishme, por qëllimet janë pasive, tregimi, shpjegimi dhe numërimi nuk janë qëllime që kontribuojnë në mënyrë aktive në aplikimin e njohurive të fituara.

Temat dhe përmbajtjet e përshtatshme për vende pune të gjelbra: Zhvillimi i qëndrueshëm, efekti serë dhe shiu acid, burime të ripërtëritshme dhe të parinovueshme të energjisë (potenciali i energjisë); menaxhimi i mbeturinave (infrastruktura dhe mirëmbajtja); prodhimi ekologjik i ushqimit; ndikimi i njeriut në ndryshimet në zonat bujqësore dhe habitatet natyrore (aktiviteti bujqësor).

Viti i dytë

Lënda: Kimi

Profesionet dhe profilet arsimore në të cilat zbatohet kurrikula: profesioni: bujqësor-veterinar; profili arsimor: kopshtar-luleshitës; profesioni: pylltari dhe përpunim druri; profili arsimor: marangoz; profesioni: trafiku; profili arsimor: operatori i makinave të transferimit të materialit.

Tema: Kimia dhe mjedisi

Qëllimi: Të dijë se çfarë është riciklimi; për të zhvilluar ndërgjegjësimin për ripërdorimin e materialeve; të dallojë materialet që mund të riciklohen; për të fituar shprehje pozitive për ruajtjen e mjedisit nga ndotja dhe për të rritur ndërgjegjësimin e tij mjedisor; të njohë veprimin aktiv të sapunëve dhe detergjenteve; të dijë se si ndikojnë përbërësit fosfatikë të detergjenteve mbi botën e gjallë në ujëra për shkak të shkarkimit të ujërave të zeza, të jetë në gjendje të klasifikojë barnat në bazë të veprimit të tyre farmakologjik; të dijë cilat janë vetitë karakteristike të ngjitëseve; të njohë ndarjen e ngjitëseve në përbërje natyrore, veprimi dhe numri i elementeve; për të dalluar plehrat natyrore nga ato artificiale dhe sintetike; të dijë se cili është përbërësi bazë në ngjitësit sintetikë; të njohë ndarjen e plehrave sipas origjinës.

Përmbajtja: Ilaçe, ngjyra dhe bojëra, ngjitës, plehra, riciklim

Ushtrime: Riciklimi i letrës. Leximi i teksteve në lidhje me efektet e dëmshme të metaleve të rënda dhe shprehja e pikëpamjeve. Tabela demonstruese me lloje të ndryshme plehrash sipas përbërjes, origjinës dhe veprimit.

Koment: Programi mbulon vetëm një temë që lidhet me ekologjinë - riciklimin. Ashtu si me programin e kimit të vitit të parë, pyetja është se sa mund të ngrihet ndërgjegjësimi vetëm me riciklim. Temat me interes nuk përfaqësohen.

Temat dhe përmbajtjet e përshtatshme për vende pune të gjelbra: Minimalisht, ato që lidhen me profesionin e lulishtar, kopshtar, të tilla si njohja e strukturës dhe veprimit të plehrave dhe njohja e përbërjes, prodhimit dhe rrezikut të bojërave, bojërave dhe ngjitësve (për profesionin e marangozit).

Lënda: Kimi (konfeksionist, këpucar)

Profesioni: Tekstil dhe lëkurë; profili arsimor: konfeksionist; profesioni: tekstil dhe lëkurë; profili arsimor: prodhuesi i këpucëve

Tema: Metalet dhe jometalet

Objektivi: Të shprehë qëndrimin e tij mbi ndotjen dhe mbrojtjen e mjedisit, të mbështetur me argumente.

Përmbajtja: Efekti serë - vrima e ozonit

Detyra e projektit: Ngrohja globale, vrimat e ozonit dhe ndikimi i tyre në mjedis (prezantim).

Koment: Temat me interes nuk përfaqësohen, aktivitetet në përgjithësi jepen dhe qëllimet krijojnë pasivitet.

Temat dhe përmbajtjet e përshtatshme për vende pune të gjelbra: Ka përmbajtje që lidhen me elementët dhe substancat kimike, por jo ndikimin e tyre në mjedis në procesin e prodhimit të këpucëve. Shkalla e potencialit të gjelbër: asnjë.

Profesionet dhe profilet për të cilat synohet programi nuk ofrohen, kështu që potenciali specifik për vendet e gjelbra të punës nuk mund të përcaktohet me saktësi.

Tema: Ekologjia dhe zhvillimi i qëndrueshëm

Objektivi: Për të renditur dhe vënë në dukje shembuj të: biomeve dhe ekosistemeve artificiale, zinxhirit ushqimor, marrëdhënieve midis organizmave, për të vënë në dukje dhe shpjeguar shembujt e tij/saj për: kontrollin e aktiviteteve njerëzore në mjedis, masat për të mbrojtur mjedisin, efektin serë dhe shiun acid; kufizimin e burimeve të energjisë të parinovueshme; për të analizuar: pengesat në përpjekjen për të jetuar në përputhje me natyrën; mënyrat në të cilat menaxhohen mbetjet në nivel lokal dhe global; ndikimin e njeriut në ndryshimet në zonat bujqësore dhe habitatet natyrore; për të vlerësuar: nevojën dhe mundësitë për shfrytëzimin e burimeve alternative të energjisë në Republikën e Maqedonisë.

Përmbajtja: Koncepti i mjedisit dhe zhvillimit të qëndrueshëm, nivelet e integritit mjedisor, ndërvarësia e organizmave të gjallë në ekosistem, njeriu si faktor antropogjen, efekti serë dhe shiu acid, burimet e energjisë së rinovueshme dhe të parinovueshme dhe ndikimi i tyre në mjedis, menaxhimi i mbeturinave në nivel lokal dhe global, prodhimi ekologjik i ushqimit, ndikimi i njeriut në ndryshimet në zonat bujqësore dhe habitatet natyrore.

Aktivitetet: Grafika tematike; grafofilë; postera; modele; videomaterial (filma, animacione, prezantime kompjuterike); lidhje interneti; hulumtim mbi një problem mjedisor lokal; mënyra ekologjike e prodhimit të ushqimit. Ushtrime: hulumtimi i fenomenit ekologjik në mjedisin lokal; problemi mjedisor me vendosjen e ndotjes; plani i punës, monitorimi dhe regjistrimi i të dhënave, prezantimet, diskutimi i problemeve mjedisore.

Koment: Programi tematik dhe përmbajtësor është i gjerë, shumë më i gjerë se ai i kimisë dhe përfshin aktivitete të ndryshme. Tema e ndryshimit të klimës nuk është e pranishme, por një mangësi më e

rëndësishme është përbërësi aktiv i aktiviteteve dhe qëllimeve (numëron, vë në dukje, shpjegon, analizon), asnjë qëllim nuk lidhet me të drejtën, ndikimet, ndryshimet. Elementet e përfshirjes dhe aktivitetit mungojnë (shiko rezultatet e pyetësorit).

Temat dhe përmbajtjet e përshtatshme për vende pune të gjelbra: Mjedisi dhe zhvillimi i qëndrueshëm, nivelet e integritit mjedisor, ndërvarësia e organizmave të gjallë në ekosistem, njeriu si faktor antropogjen (profesioni inxhinier), efekti serë dhe shiu acid, burimet e energjisë së rinovueshme dhe jo të rinovueshme dhe ndikimi i tyre në mjedis (energji), prodhimi ekologjik i ushqimit, ndikimi i njeriut në ndryshimet në zonat bujqësore dhe habitatet natyrore (bujqësore).

ARSIMI PROFESIONAL KATËRVJEÇAR

Viti i parë

Lënda: Biologji

Profesionet: Infermiere, infermiere gjinekologjike-obstetrike, teknik dentar, teknik farmaceutik, agroteknik, teknik agromenaxhimi, teknik i fitomjekësisë, teknik i mjekësisë veterinare, teknik i ushqimit, teknik i mbrojtjes së mjedisit, teknik i përpunimit të drurit, teknik i pyjeve, teknik i dizajnit të peizazhit.

Tema: Organizmat dhe mjedisi i tyre

Përmbajtja: Dielli si burimi kryesor i energjisë, rrjedha e energjisë, zinxhiri ushqimor dhe rrjeti, karboni, lëndët djegëse fosile, ndotja e burimeve, shkatërrimi i ekosistemeve, ndotja e tokës, piramidat ekologjike, ekosistemi, ndikimi i njeriut në ekosistem. Rëndësia e habitateve natyrore, shkatërrimi dhe mbrojtja e tyre,

shkatërrimi dhe ndotja e burimeve natyrore, rritja e popullsisë dhe ndikimi negativ në ekosistem. Prodhimi i ushqimit, ndotja e tokës, ujit dhe ajrit, ruajtja e burimeve të energjisë jo të rinovueshme, mbeturinat, efektet serë dhe ndryshimet klimatike, burimet e rinovueshme, të parinovueshme, riciklimi.

Aktivitetet: Diskutimi dhe prezantimi i piramidave ekologjike, kërkimi dhe prezantimi mbi temën e faktorëve që kontribuojnë në shkatërrimin e burimeve natyrore, diskutim mbi ndikimet negative të prodhimit të mallrave dhe rritjen e popullsisë në ekosistem. Demonstrimi i shkaqeve dhe faktorëve që kontribuojnë në ndotjen e ajrit, ujit dhe tokës. Diskutim, hulumtim (TIK), demonstrim i efekteve të plastikës së padekompozuar, ajrit të ndotur, shkakut të shiut acid, masave të marra kundër ndotjes. Diskutim mbi burimet e qëndrueshme, të rinovueshme dhe të parinovueshme, ripërdorim.

Koment: Përmbajtje gjithëpërfshirëse, të pakta të realizuara metodologjikisht për shkak të dominimit të modelit diskutim-demonstrim-prezantim si modeli i vetëm i të mësuarit, nuk ka asnjë model angazhimi / përfshirjeje.

Temat dhe përmbajtjet e përshtatshme për vende pune të gjelbra: Gama e temave korrespondon me profesionet për të cilat programi synohet dhe ofron një spektër të gjerë njohurish dhe aftësish të nevojshme për vende pune të gjelbra.

Lënda: Gjeografi

Profesionet: Teknik hotel-turist, teknik hotelieri, teknik hotelieri për turizmin rural, teknik ngjarjesh dhe animacioni

Tema: Karakteristikat rajonale dhe fizike të vendit

Përmbajtja: Fenomene ekstreme klimatike, ndotja e ajrit, ndotja e ujit, smogu, objektet e energjisë, mbeturinat komunale, burimet e energjisë fosile, burimet alternative të energjisë, hidrocentralet, energjia atomike.

Aktivitetet: Hartat tematike, prezantimi i grafikëve të shkallës së ndotjes së ajrit dhe fotografi që tregojnë ndotjen.

Koment: Aktivitetet bazohen në demonstrim, nuk është e qartë nëse dhe si marrin pjesë nxënësit në bërjen e këtyre demonstrimeve.

Temat dhe përmbajtjet e përshtatshme për vende pune të gjelbra: Programi nuk përfshin përmbajtje që shkon në favor të përvetësimit të aftësive për vende të gjelbra pune të përshtatshme për profesionin, siç janë ekoturizmi, trafiku ekologjik dhe i qëndrueshëm, etj.

Lënda: Edukimi qytetar

Tema: Qytetarët në shoqërinë civile
Të gjitha profesionet.

Objektivat: Zhvillimi i qëndrueshëm dhe përdorimi racional i burimeve, burimeve, riciklimi

Përmbajtja: Zhvillim i qëndrueshëm, energji, burime, riciklim

Aktivitetet: Përgatitja e një plani për përdorimin racional të burimeve në shkollë, diskutim, përgatitja e materialit promovues, fletëpalosje me temën e mbrojtjes së mjedisit, përgatitja e një plani për përdorimin racional të burimeve në shkollë, diskutim mbi temën e konsumit të ujit.

Koment: Temat me interes mungojnë, aktivitetet, ndryshe nga ato në programet e mëparshme, ofrojnë mundësinë për pjesëmarrje më aktive në planifikim si parakusht për veprim.

Temat dhe përmbajtjet e përshtatshme për vende pune të gjelbra: Zhvillimi i qëndrueshëm, energjia, burimet, riciklimi, është e vështirë të përcaktohet se për cilat aktivitete janë më të përshtatshme dhe të zbatueshme përmbajtjet dhe aftësitë e ofruara.

Viti i dytë

Lënda: Kimi (Teknik i optikës së syve)

Profesioni: Teknik i optikës së syve

Tema: Kimia dhe mjedisi

Përmbajtja: Ndotja natyrore e ujit, ndotja e ajrit dhe mbrojtja nga ndotja e ajrit

Aktivitetet: Diskutim mbi shkaqet e ndotjes së ujit, video mbi pastrimin e ujit, diskutim mbi përbërjen e ajrit, diskutim mbi shkaqet dhe pasojat e ndotjes së ajrit, prezantim kompjuterik mbi shkaqet e serrës dhe shiun acid, shkaqet e shtresës së dëmtimit të ozonit dhe smog.

Koment: Tema e ndryshimit të klimës mungon, përmbajtja është e vogël, natyra pasive / pranuese e aktiviteteve, e ngjashme me programet në kimi.

Temat dhe përmbajtjet e rëndësishme për vende pune të gjelbra: Aftësitë e gjelbra nuk janë më të rëndësishmet për një profesion të caktuar.

Viti i tretë

Lënda: Biologji

Profesionet: Infermiere, infermiere gjinekologjike-obstetrike, teknik dentar, teknik farmaceutik, agroteknik, teknik i menaxhimit të argumenteve, teknik i fitomjekësisë, teknik i mjekësisë veterinare, teknikë ushqimi, teknik i mbrojtjes së mjedisit, teknik i përpunimit të drurit, teknik i dizajnit të peizazhit.

Tema: Organizmat dhe mjedisi

Objektivat: Identifikon burimet e ndotjes së mjedisit, përcakton lidhjen e mbrojtjes së mjedisit me zhvillimin e qëndrueshëm.

Përmbajtja: Nivelet e integritit ekologjik, klasifikimi i burimeve të ndotjes së ajrit, ndotja globale dhe lokale e ajrit, pasojat e ndotjes, burimet e ndotjes së ujit, ndotja e tokës, mbrojtja e burimeve natyrore, llojet e burimeve të energjisë së rinovueshme dhe të parinovueshme, zhvillimi i qëndrueshëm.

Aktivitetet: Diskutim mbi nivelin e integritit ekologjik, rishikimi i videove dhe animacioneve mbi faktorë të ndryshëm mjedisorë, bërja e një prezantimi mbi faktorët që ndikojnë në rritjen e popullsisë dhe furnizimin me ushqim, hulumtimi i cilësisë së ajrit, organizimi i një fushate kundër deponimit ilegal të mbeturinave, ekspozimi i objekteve të bëra nga materiali i ricikluar , kërkime mbi burimet natyrore të mbrojtura, duke bërë një galeri fotografish për speciet e mbrojtura në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Temat dhe përmbajtjet e përshtatshme për vende pune të gjelbra: Spektri i temave korrespondon vetëm me disa nga profesionet për të cilat është menduar, kryesisht për profesionin e teknikut dhe teknikut të mbrojtjes së mjedisit, por jo për të gjithë, veçanërisht teknikët mjekësorë dhe teknikët e dizajnit të peizazhit dhe dr.

Lënda: Kimi (me zgjedhje)

Profesionet: Teknik i logjistikës së trafikut, teknik i trafikut rrugor, teknik i transportit dhe përcjelljes së mallrave, teknik i trafikut hekurudhor.

Tema: Kimia dhe mjedisi

Përmbajtja: Shkallëzimi i ujit, ndotja e ujit, pastrimi i ujit, përbërja dhe ndotja e ajrit, parandalimi i ndotjes së ajrit.

Aktivitetet: Diskutim mbi temën e ndotjes së ajrit, material video - prezantim i mënyrave të pastrimit të ujit, diskutim, prezantim tabelar i përbërjes së ajrit, hulumtim dhe prezantim mbi shkaqet dhe efektet e serrës, shiu acid, shkatërrimi i ozonit shtresa, smogu, mbrojtja e ajrit nga ndotja.

Koment: Temat me interes nuk përfaqësohen, aktivitetet kërkojnë pjesëmarrje pasive.

Temat dhe përmbajtjet e përshtatshme për vende pune të gjelbra: Programi nuk ofron njohuri të përshtatshme për punë të gjelbra në fushën e trafikut, veçanërisht pasi temat si përdorimi i burimeve të energjisë në trafik, trafiku dhe ndotja, trafiku i gjelbër, etj. Janë lënë jashtë.

Lënda: Biologji

Profesionet: Infermiere, infermiere gjinekologjike-obstetrike, teknik dentar, teknik farmaceutik, agroteknik, teknik i menaxhimit të argumenteve, teknik i fitomjekësisë, teknik i mjekësisë veterinare, teknikë ushqimi, teknik i mbrojtjes së mjedisit, teknik i përpunimit të drurit, teknik i dizajnit të peizazhit.

Tema: Organizmat dhe mjedisi

Përmbajtja: Nivelet e integritimit mjedisor, klasifikimi i burimeve të ndotjes së ajrit dhe pasojat e ndotjes së ajrit, burimet e ndotjes së tokës, përcaktimi i shkallës së ndotjes, klasifikimi i burimeve të ndotjes së ajrit, pasojat lokale dhe globale të ndotjes së ajrit, ndikimi negativ i zhurmës në mjedis, ndotja e ujit, krijimi i një lidhjeje midis mbrojtjes së mjedisit dhe zhvillimit të qëndrueshëm, llojet e burimeve të energjisë së rinovueshme dhe të parinovueshme, burimet natyrore dhe speciet e mbrojtura.

Aktivitetet: Diskutim mbi nivelet e integritimit ekologjik, video mbi veprimin e faktorëve të mjedisit, hulumtim mbi ndotjen e ajrit në Republikën e Maqedonisë, fushatë kundër deponimit jo të duhur të mbeturinave, organizim i ekspozitës prej materialit të ricikluar, hulumtim mbi speciet e mbrojtura dhe qëllime të qëndrueshme të zhvillimit.

Koment: Ashtu si disa nga programet e tjera ku ka një përfaqësim më të madh të temave me interes, kështu edhe këtu të gjitha aktivitetet zhvillohen në klasë. Rezultatet dhe efektet përfundojnë në hapësirën e klasës, sepse nuk ka asnjë sugjerim ose drejtim se si t'i përdorim ato përveç zhvillimit të vetëdijes midis popullatës, dhe jo vetëm midis tridhjetë nxënësve, dhe cilat aktivitete të tjera të bazuara në to do të ndërmerren, përfshirë ndryshimet klimatike dhe mjedisin, për t'i dhënë edukimit mjedisor një karakter dhe efekt shoqëror më aktiv jashtëskollor dhe më të gjerë shoqëror. Iniciativat e pastrimit dhe mbjelljes, vizitat në objektet me interes dhe rëndësi nuk janë të mjaftueshme, nëse organizohen siç është planifikuar.

Temat dhe përmbajtjet e përshtatshme për vende pune të gjelbra: Spektri i temave korrespondon me disa nga profesionet për të cilat synohet programi, veçanërisht për profesionin e teknikut të mbrojtjes së mjedisit, nëse duhet të ketë aspekte dhe tema të tjera në këtë fushë, atëherë temat janë të përshtatshme për profesionin e agroteknikut, deri diku një teknik pyjesh, dhe jo aq shumë për një teknik të përpunimit të drurit, një teknik të projektimit të peizazhit.

Viti i katërt

Lënda: Edukimi qytetar

Profesionet: Ekonomi, juridik dhe tregti

Përmbajtja: Ekologjia dhe mbrojtja e mjedisit njerëzor

Objektivat: Të shpjegojë masat e marra për të mbrojtur mjedisin njerëzor.

Aktivitetet: Punëtori mbi efektet e dëmshme të ndotjes së mjedisit.

Komenti: Përfaqësimi minimal.

Rëndësia për vendet e gjelbra të punëve: asnjë. Temat nuk përpunohen në përputhje me tregun ekonomiko-ligjor të punës, nuk ka tema të tilla si ekonomia e gjelbër ose rregulloret ligjore, as hapja dhe planifikimi i vendeve të punës të gjelbra.

Lënda: Edukimi i aftësive të jetës

Për të gjitha profesionet.

Tema: Qëndrimi ndaj mjedisit

Qëllimi: Ndërtimi i një qëndrimi pozitiv ndaj mjedisit, ruajtja e mjedisit dhe burimeve, praktikimi i metodave të qëndrueshme dhe alternative, organizatat mjedisore.

Përmbajtja: Qëndrim pozitiv ndaj mjedisit, ruajtja e mjedisit dhe burimeve, metoda të qëndrueshme dhe alternative.

Aktivitetet: Punëtori për nxitjen e një qëndrimi të mirë ndaj mjedisit (dhënë në manualin për trajnimet e realizuara).

Koment: Temat e interesit përfaqësohen minimalisht, ndërtimi i marrëdhënieve është i nevojshëm, por kusht i pamjaftueshëm për aktivitetin dhe efektin, dhe burimi i seminarit për të nxitur një marrëdhënie të mirë me mjedisin është i padisponueshëm.

Rëndësia mbi vendet e gjelbra të punës: Nuk ka.

ARSIMI NË GJIMNAZ

Viti i parë

Lënda: Biologji

Tema: Ekologjia

Përmbajtja: Nivelet e integritit ekologjik, faktorët ekologjikë, marrëdhëniet midis organizmave dhe mjedisit.

Objektivat: Njohja, dallimi dhe emërtimi i ekosistemit, biomës, biosferës, niveleve të të ushqyerit në ekosistem

Veprimtaritë: Aplikimi i grafikëve të ndryshëm, vizatimeve, skemave, grafikëve të gatshëm, fotografive, videove dhe filmave televizivë për mjedisin, ekosistemet.

Ushtrime: bërja e skemave dhe vizatimeve për marrëdhëniet në ekosistem, hulumtimi i një fenomeni ekologjik në mjedisin lokal.

Koment: Temat me interes janë të pakta. Qëllimet kërkojnë pjesëmarrje pasive, ashtu si edhe aktivitetet.

Rëndësia mbi vendet e gjelbra të punës: asnjë.

Viti i dyte

Lënda: Gjeografi

Tema: Klima e Republikës së Maqedonisë

Përmbajtja: Faktorët klimatikë, modifikuesit e klimës, ndotja dhe mbrojtja nga ndotja e ujit dhe ajrit.

Objektivi: Të jetë në gjendje të nxjerrë përfundime në lidhje me ndotjen e ajrit dhe ujit dhe rreziqet e ndotjes, të identifikojë faktorët klimatikë nga të cilët varen elementët klimatikë, të përfundojë në problemin e ndotjes së ajrit, të vlerësojë ndikimin e klimës në aktivitetet ekonomike në Republika e Maqedonisë.

Aktivitetet: Forma e punës në grup nëpërmjet së cilës plotëson njohuritë për faktorët klimatikë, elementët, fenomenet, paraqitjen hartografike të ndotjes së ajrit në Republikën e Maqedonisë. Hartografia tregon ndotjen e ajrit në Republikën e Maqedonisë.

Koment: Temat me interes janë të pranishme disi, por metodologjia e mësimdhënies rezulton në njohuri pasive.

Rëndësia mbi vendet e gjelbra të punës: Për shkak të natyrës pasive të njohurive (nxjerr përfundime, identifikon, etj.) Rëndësia është e ulët. Njohuri të tilla janë të nevojshme, por jo të mjaftueshme.

Viti i tretë

Lënda: Gjeografi (me zgjedhje)

Tema: Mbrojtja dhe përmirësimi i mjedisit, ndotja dhe mbrojtja e ajrit dhe ujit

Përmbajtja: Faktorët që shkaktojnë shqetësimin e mjedisit, ndotjen e ajrit, aplikimin e teknologjisë në mbrojtjen e mjedisit, planifikimin rajonal dhe hapësinor të mbrojtjes së mjedisit.

Aktiviteti: Përgatitja e një raporti me identifikimin e ndotësve më të mëdhenj, vizitë në Ministrinë e Urbanizmit, vizitë në Ministrinë e Mbrojtjes dhe Promovimit të Mjedisit.

Koment: Tema e mjedisit është e pranishme, aktivitetet janë të përshtatshme, mungon përshkrimi i qëllimit të vizitës në institucionet shkencore dhe përfitimet e vizitave dhe edukimi mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin dhe efektet e tij.

Rëndësia për vendet e gjelbra të punës: Ekziston një lidhje dhe potencial, është e nevojshme dhe e dëshirueshme të plotësohet me tema që lidhen me ndryshimet klimatike dhe aktivitete të ndryshme.

Lënda: Sociologji (me zgjedhje)

Tema: Rritja e popullsisë dhe kriza mjedisore, ndikimi i njeriut në natyrë

Objektivat: Të rendisim shkaqet e ngrohjes globale dhe pasojat e tyre, të përshkruajmë pasojat e rritjes demografike në botën natyrore dhe pasojat e ngrohjes globale, një panel që tregon efektet e rritjes demografike, një sesion i stuhisë së ideve që identifikon efektet e ngrohjes globale, duke debatuar për lidhjen midis varfërisë dhe mjedisit, diskutimet dhe debatet, analiza e teksteve dhe dokumenteve, analiza e rasteve, sociodrama, skenat e vendosjes, kubi, rreshti i pestë, grumbulli, prizmi, tabela ZSU, guri folës, diagrami i Venit, etj.

Koment: Temat me interes nuk janë drejtpërdrejt të pranishme, qëllimet kërkojnë njohuri pasive të temave, aktivitetet janë të larmishme, kanë potencial për të stimuluar interesin, përfshirjen, por për fat të keq nuk janë përshkruar në detaje.

Rëndësia mbi vendet e gjelbra të punës: Shumë e ulët, duke pasur parasysh llojin e aftësive të fituara - aftësia për të përshkruar - që nuk kontribuojnë drejtpërdrejt në pjesëmarrjen aktive në mbrojtjen e mjedisit ose zbutjen e efekteve të ndryshimit të klimës.

Viti i katërt

JO

SHKOLLA E MESME E MATEMATIKËS DHE INFORMATIKËS

Viti i parë

Lënda: Kimi

Tema: Kimia dhe mjedisi

Përmbajtja: Ndotja dhe pastrimi i ujërave natyrore, ndotja e ajrit.

Aktivitetet: Diskutim dhe videoprezantim mbi temën e ndotjes dhe pastrimit të ujit, diskutim dhe prezantim mbi shkaqet e shiut acid, prishjen e ozonit.

Koment: Temat me interes nuk përfaqësohen drejtpërdrejt, aktivitetet kërkojnë kuptim dhe njohuri pasive të temave që studiohen.

Rëndësia mbi vendet e gjelbra të punës: Pothuajse asnjë për shkak të natyrës pasive të aftësive të fituara - aftësia e nxënësit për të diskutuar. Aktivitetet nuk i aktivizojnë sa duhet për të fituar aftësi aktive të zbatueshme për mbrojtjen e mjedisit dhe zbutjen e efekteve të ndryshimit të klimës.

Lënda: Biologji

Tema: Organizmat dhe mjedisi i tyre, ndikimi i njeriut në ekosistem

Përmbajtja: Shkatërrimi i ekosistemeve natyrore, ndotja e burimeve natyrore, ndotja e tokës dhe ujit.

Aktivitetet: Diskutim mbi arsyen e shkatërrimit të habitateve natyrore, shfrytëzimin e burimeve natyrore dhe ndotjen e deteve, kërkimin në internet, prezantimi, demonstrimi i faktorëve që kontribuojnë në ndotjen e tokës, diskutimi i efekteve të plastikës të padegradueshme, shkaqet e shiut acid, diskutimi i burimeve të qëndrueshme të energjisë, nevoja për të ruajtur burimet e paqëndrueshme.

Koment: Temat me interes nuk janë të përfaqësuara plotësisht, aktivitetet kërkojnë angazhim pasiv të nxënësve.

Rëndësia mbi vendet e gjelbra të punës: Pothuajse nuk ekziston për shkak të natyrës pasive të aftësive mbi të cilat bazohen aktivitetet.

REZULTATET E ANALIZËS

Sipas analizës, temat me interes mjedisor, veçanërisht temat mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin përfaqësohen më shpesh në kurrikulat e biologjisë, kimisë, gjeografisë dhe qytetarisë. Shtrirja me të cilën këto tema përfaqësohen në kurrikulën e këtyre lëndëve është e pabarabartë. Kështu, temat janë më të përfaqësuara në kurrikulat e biologjisë, më pak në kimi dhe më pak në kurrikulat e gjeografisë dhe edukimit qytetar dhe sociologjisë. Shpërndarja e tyre sipas viteve të arsimit dhe llojit (e përgjithshme/profesionale) është gjithashtu e pabarabartë dhe disi e paqartë. Temat janë më të zakonshme në lëndën e biologjisë për shkollat e mesme profesionale, përfshirë ata që kanë profesionin e teknikut të mbrojtjes së mjedisit. Ajo që është befasuese është prania e tyre e ulët në programet e arsimit të shkollës së mesme, konkretisht në programet për vitin e parë dhe të dytë, ku përfaqësimi është i vogël dhe mungesa e plotë e temave në kurrikula për vitin e katërt.

Temat më të zakonshme të natyrës ekologjike, që ndërlidhen me temat e ndryshimit të klimës dhe mjedisit dhe janë të rëndësishme në kurrikulat, janë:

- ★ ndotja e ajrit dhe tokës,
- ★ mbrojtja e mjedisit,
- ★ burimet e rinovueshme të energjisë,
- ★ ekosistemet,
- ★ ndikimi i njeriut në ekosisteme,
- ★ integrimi ekologjik,
- ★ zhvillimi i qëndrueshëm, etj.

Lloji më i zakonshëm i aktiviteteve të parashikuara për realizimin e këtyre nënpërmbajtjeve tematike janë diskutimet, demonstrimet dhe prezantimet e përmbajtjeve mësimore, monitorimi i shfaqjes së multimedias, përshkrimi i disa prej fenomeneve dhe problemeve mjedisore dhe në një masë shumë më të vogël veprimet për riciklimin, bërjen e posterave, hulumtimin e problemit mjedisor lokal, detyrat e projektit

- prezantimi i një problemi të caktuar, përgatitja e një plani për përdorimin racional të burimeve në shkollë, përgatitja e materialit promovues, fletëpalosje me temën e mbrojtjes së mjedisit, video dhe animacione, kërkime mbi cilësinë e ajrit, përgatitja e një fushate kundër hedhjes ilegale të mbeturinave, ekspozitë të objekteve të bëra nga materiali i ricikluar. Është e dukshme prania e aktiviteteve "pasive", pranuese nëpërmjet të cilave nxënësit njihen me temat, eksplorojnë në mënyrë që të marrin më shumë të dhëna dhe të bëjnë një prezantim të përmbledhur të të dhënave të reja të zbuluara. Duket se modeli më i zakonshëm i edukimit mbi temat mjedisore është diskutimi-prezantimi-hulumtimi-prezantimi. Kjo natyrë pasive e metodologjisë së mësimdhënies shihet edhe në gjuhën e qëllimeve mësimore: përshkruan, numëron, njeh, diskuton. Një pjesë e parëndësishme e aktiviteteve të planifikuara organizohen jashtë klasës, kështu që efekti i tyre në mjedisin e jashtëm është pothuajse minimal, nëse ka. Asnjë aktivitet nuk vendoset në kontekstin e një efekti të jashtëm, as nuk ofron një mundësi për përfshirje, angazhim, aktivizëm dhe veprim në mjedisin real. Intensiteti dhe larmia e aktiviteteve janë të ulët, aktivitetet zhvillohen në klasë, nuk lidhen me njëra -tjetrën, as me aktivitetet e planifikuara brenda lëndëve të tjera, aktivitetet synojnë të ndihmojnë nxënësit të marrin informacion (të fitojnë njohuri për kurrikulën), të mos fitojnë përvojë që do ta aplikonin në mbrojtjen e mjedisit ose të zvogëlojnë efektet e ndryshimit të klimës. Aktivitetet kanë një karakter pedagogjik-përfaqësues (qëllimi i tyre është njohuria), dhe jo një karakter social-funksional (qëllimi-ndryshimi nëpërmjet veprimit). Përveç kësaj, pothuajse të gjitha aktivitetet kryhen në katër muret e klasës, larg problemeve reale mjedisore.

Shkurtimisht, përfaqësimi i temave me interes ndryshon, është përgjithësisht i ulët, nuk ka aktivitete jashtëshkollore, dhe aktivitetet mësimore të propozuara për realizimin e tyre nuk mundësojnë përfshirjen e nxënësve në përballje reale me problemet e shkaktuara nga ndryshimet klimatike dhe ndotja dhe mbrojtjen e mjedisit.

Potenciali më i madh për përvetësimin e njohurive dhe aftësive të nevojshme / të përshtatshme për vende të gjelbra pune ofrohet nga lënda e biologjisë në arsimin e mesëm profesional, dhe brenda saj vargu më i madh dhe më i lartë i temave mund të gjendet në kurrikulat e destinuara për profesionet e mëposhtme:

- ✦ infermiere
- ✦ infermiere gjinekologjike-obstetrike,
- ✦ teknik dentar,
- ✦ teknik farmaceutik,
- ✦ agroteknik,
- ✦ teknik i menaxhimit të argumenteve,
- ✦ teknik i fitomjekësisë,
- ✦ teknik i mjekësisë veterinarë,
- ✦ teknikë ushqimi,
- ✦ teknik i mbrojtjes së mjedisit,
- ✦ teknik i përpunimit të drurit,
- ✦ teknik pyjor dizajn peizazhi.

Në të kundërt, mungesa e të njëjtës përmbajtje në kurrikulat për profesionet e ndërtimit dhe energjisë, turizmin, hotelierinë, profesionet ekonomike dhe juridike është befasuese. Në të kundërt, kurrikulat për biologjinë, kiminë, gjeografinë dhe edukimin qytetar për shkollat e mesme të përgjithshme përmbajnë shumë më pak tema që mbështesin zhvillimin e aftësive të gjelbra dhe kualifikimeve për vende pune të gjelbra. E njëjta gjë vlen edhe për programet e destinuara për matematikën dhe informacionin e shkollës së mesme dhe akademisë sportive.

Megjithatë, për disa profesione ka programe të zhvilluara nga organizatat mjedisore, të mbështetura nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës dhe Qendra për Arsimit dhe Aftësim Profesional, siç janë ato të Shoqatës për Zhvillim të Qëndrueshëm dhe Mbrojtje të Mjedisit "Go Green" - Shkup, të konceptuara si programe për orë pa pagesë dhe programe për mbrojtjen e mjedisit dhe efikasitetin energjetik për profesionin mekanik, profesionin e ndërtimit -gjeodezisë, profesionin elektrik.

METODOLOGJIA PËR PËRGATITJEN DHE SHPËRNDARJEN E PYETËSORIT

Në periudhën nga 26 korriku deri më 2 gusht 2021, u zhvillua një Pyetësor elektronik me punonjësit në arsimin e mesëm. Me ndihmën e rrjetit të bashkëpunëtorëve të "Eko-Logic", të cilët u komunikuan nëpërmjet e-mail adresave personale dhe / ose profileve në "Facebook". Pyetësori përmban dyzet pyetje të organizuara në pesë grupe tematike të pyetjeve (të dhëna demografike, njohja dhe përfaqësimi i temave, aktiviteteteve, mjeteve dhe burimeve mësimore, dhe burimeve të burimeve dhe aktiviteteteve). Çdo seksion është një kombinim i pyetjeve të mbyllura që ofrojnë mundësinë për të kontrolluar frekuencën dhe përqindjen e kontratës dhe pyetjet e hapura, në mënyrë që të merren të dhëna cilësore mbi përvojat dhe qëndrimet e mësimdhënësve me edukimin mjedisor dhe ndryshimet klimatike. Në mënyrë të veçantë, objektivat e pyetësorit janë:

- a) të kontrollojë / konfirmojë përfaqësimin e temave me interes në praktikën e mësimdhënësve, që rezultojnë nga analiza e përmbajtjes së kurrikulave;
- b) për të regjistruar aktivitete dhe burime shtesë të mësimdhënies dhe aktivitete jashtëshkollore të përdorura nga mësimdhënësit dhe të aplikuar në praktikën e tyre mësimore.

Pyetësorit iu përgjigjën 89 mësimdhënës, kurse rezultatet e përgjigjeve të tyre jepen më poshtë.

PASQYRË E REZULTATEVE TË MARRA NGA PYETËSORI

Të dhënat demografike

63% e mësimeve janë nga arsimit mesëm profesional, kurse 37% nga arsimit mesëm i përgjithshëm.

Vendbanimi: 90% të Shkupit.

Lënda mësimore: për shkak të shtrirjes dhe diversitetit është e vështirë të formohen grupe lëndësh të ligjëruara nga mësuesit (disa nga përgjigjet janë "lëndë profesionale" pa specifikuar se kush).

Nga profesionet e përfaqësuara në shkollat e mesme profesionale në të cilat punojnë mësuesit, shumica e tyre punojnë në aktivitete ekonomike-juridike, tekstile, mekanike, bujqësore, ndërtimore-arkitektonike dhe shërbime.

Shumica e mësimeve japin mësim në vitin e tretë (64/89), pak më pak në të dytin (62/89), kurse më pak në të parin (51/89) dhe në të katërtin (49/89).

Gjuha e mësimi: 82% maqedonisht, 18% shqip.

Njohjen dhe paraqitjen e temave

Mësuesit i njohin shumë mirë temat e mëposhtme mjedisore të renditura sipas intensitetit të tyre (numri i përgjigjeve të dhëna):

1. mbrojtja e mjedisit (63% e mësimeve e kanë përmendur këtë temë);

2. ndotja dhe mbrojtja e ujit / ajrit, burimet alternative të energjisë, burimet e rinovueshme të energjisë, ndryshimet klimatike, edukimi mjedisor, mbeturinat; dhe

3. ngrohja globale, riciklimi, efikasiteti i energjisë

Shkalla e njohjes me temat e ndryshimit të klimës dhe mjedisit:

mirë (56.1%)

e shkëlqyeshme
(21.3%)

i dobët (21.3%)

Të anketuarit e tjerë nuk iu përgjigjën pyetësorit.

Cili është mjedisi?

Në përgjithësi, mësime dhënësit kanë një pasqyrë të qartë se çfarë është mjedisi dhe në çfarë arsime duhet të bazohet. Disa nga përgjigjet e kësaj pyetjeje janë:

- ★ Mjedisit janë të gjithë faktorë biotikë dhe abiotikë me të cilët një individ është i rrethuar dhe është në ndërveprim të drejtpërdrejtë. Të gjitha marrëdhëniet midis faktorëve dhe individëve të përfshirë në marrëdhëniet mjedisore përcaktojnë strukturën e mjedisit. Edukimi mjedisor shkollor duhet t'i prezantojë nxënësit me mënyrat si duhet të ruhet dhe mbrohet mjedisi, përfitimet e tij dhe dëmet e mos marrjes parasysh të tij;
- ★ Mjedisit përfshin shumën e të gjithë faktorëve të jashtëm ndaj të cilëve një organizëm është i ekspozuar;
- ★ Mjedisit është i gjithë mjedisi në të cilin jeton njeriu dhe qeniet e tjera të gjalla.

Përveç përgjigjeve të tilla, mësime dhënësit dhanë disa përgjigje të përgjithshme përfshirëse që duhen marrë parasysh me një farë dyshimi nëse ato vërtet ilustrojnë informacion të pamjaftueshëm apo janë rezultat i ngurrimit për të dhënë përgjigje të gjera gjatë pushimeve verore. Disa nga shembujt e tillë përfshijnë:

- ★ Mjedisit në të cilin jetojmë, toka, ajri, natyra, gjithçka përreth nesh, unë e lidh ngushtë mjedisin me zakonet dhe kulturën, vendin për të jetuar.

Çfarë janë ndryshimet klimatike?

Ashtu si për pyetjen e mëparshme, mësimdhënësit në masë të madhe demonstuan familjaritet me temën, e cila mund të shihet nga disa nga përgjigjet e dhëna:

- ✦ Ndryshimi i klimës është ndryshimi i klimës natyrshëm gjatë periudhave shumë të gjata kohore ose ndryshimi për shkak të faktorëve njerëzorë nëpërmjet përdorimit intensiv të burimeve të energjisë që ndotin, shpyllëzimin dhe të tjerët. Edukimi shkollor do të ishte që nxënësit, të rinjtë dhe popullata e përgjithshme të parandalojnë efektet anësore të tilla si thatësira, ciklonet dhe përmbytjet që prishin ekosistemin dhe biosistemin.
- ✦ Ndryshimi i klimës është një variabël që prek tokën (tokën), ujin dhe ajrin në atmosferë, si dhe hemisferat e Tokës, të cilat ndodhin si rezultat i ndikimeve të jashtme (faktorit njerëzor, industrializimi). Arsimi duhet të ballafaqojë nxënësit me faktorët që ndikojnë në ndryshimin e klimës dhe të zhvillojë një plan, kuadër për parandalimin e tyre, si dhe trajtimin e tyre.

Disa prej tyre dhanë përgjigje nga të cilat nuk mund të konkludohet se sa e dinë temën ose nëse nuk kanë vullnet për të dhënë një përgjigje të përqendruar:

- ✦ Natyra e planetit tenton të mbahet në ekuilibër. Njerëzit që janë në një kohë të caktuar të jetës në planet duhet të rimendojnë veprimet e tyre dhe të mos tronditen nga fitimet e mëdha. Ne duhet të jemi shembull për brezat e ardhshëm. Të jap shembullin me procedurat ekologjike në të gjitha sferat e jetës.
- ✦ Ndryshimet klimatike ndikojnë në mjedis dhe nuk varen nga ne. Sa më mirë të mësojmë t'i parashikojmë ato, aq më mirë do të jemi në gjendje t'i trajtojmë ato dhe pasojat e tyre.
- ✦ Për të zbatuar klasa falas / të rregullta.

Mësimdhënësit do të njiheshin më së miri me temat e ndryshimit të klimës dhe mjedisit nëpërmjet:

përgatitjes së manualeve dhe grupeve të veprimtarive mësimore (24,7%)

trajnimin të mësimdhënësve (13,4%)

bashkëpunimit me Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës, BDE dhe sektorin joqeveritar (5,6%)

të gjitha sa më sipër (67,4%)

Të anketuarit e tjerë nuk iu përgjigjën pyetësorit.

Temat më të zakonshme mjedisore në praktikën e mësimdhënësve:

ndotja e mjedisit (82%)

mbrojtja e natyrës (75,2%)

burimet e rinovueshme të energjisë (57,3%)

efikasiteti i energjisë (41,5%)

energji diellore (37%)

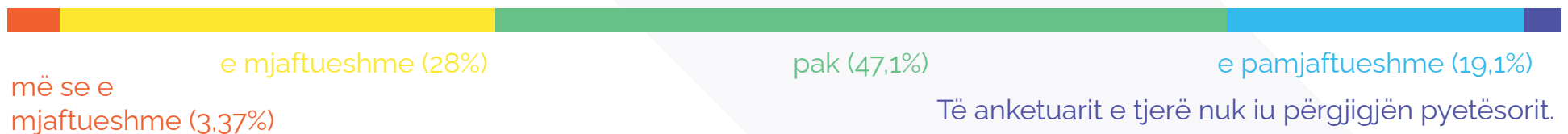
biodiversiteti (24,7%)

energji elektrike (21,3%)

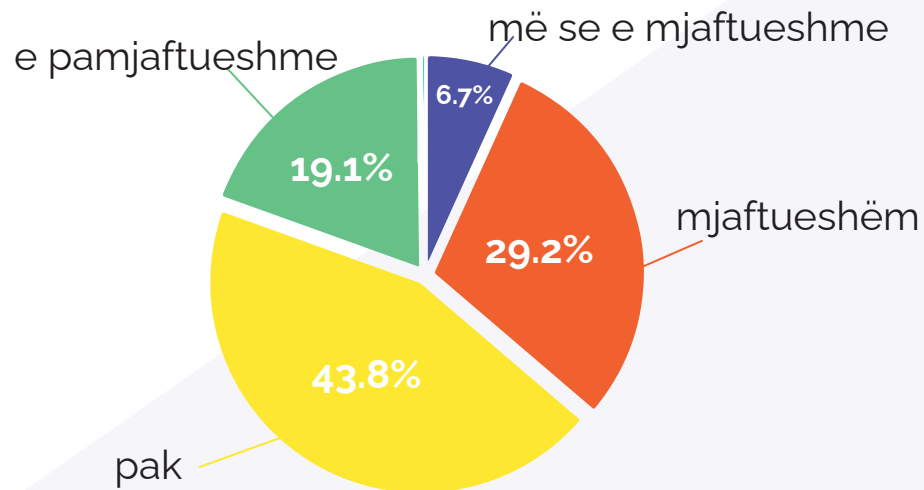
biçikletë (17%)

transport i qëndrueshëm (16,8%)

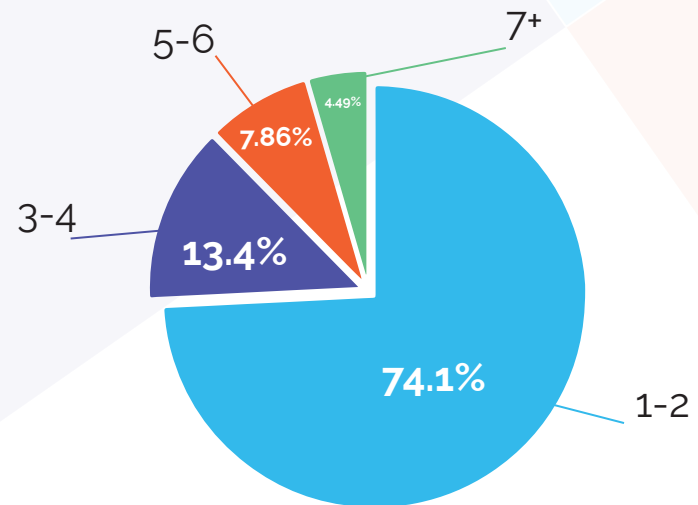
Përfaqësimi i temave të ndryshimeve klimatike dhe mjedisit në kurrikulë:

Përfaqësimi i temave të ndryshimit të klimës dhe mjedisit në aktivitetet mësimore:

Fondi mujor i klasave kushtuar temave të ndryshimit të klimës dhe mjedisit:

Fondi gjashtëmujor i klasave kushtuar temave të ndryshimit të klimës dhe mjedisit:

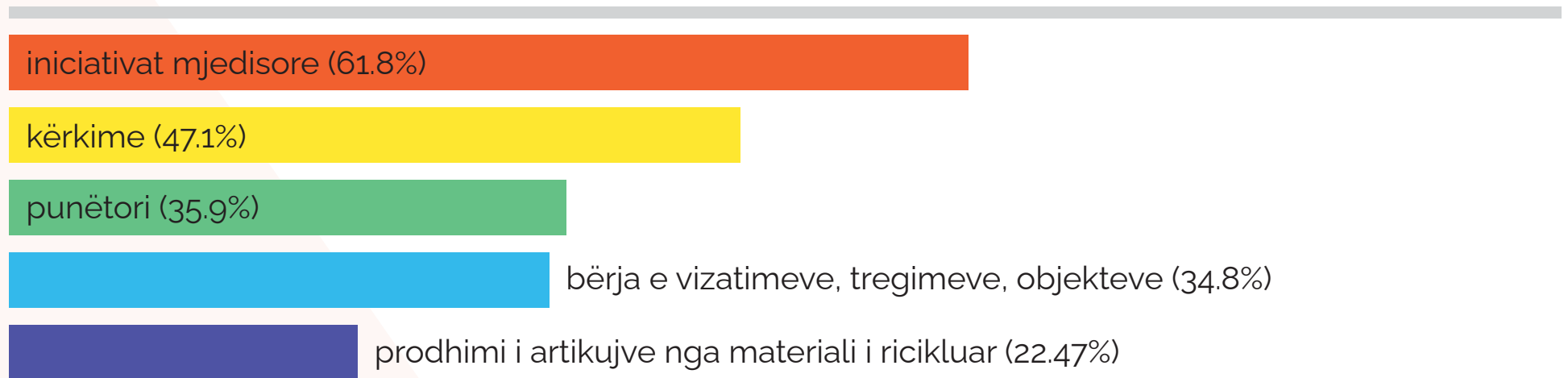
Kursi në të cilin tematikat janë të përfaqësuara:

- Shumica e biologjisë, gjeografisë, kimisë, pastaj qytetarisë, ekonomisë, gjeografisë ekonomike, sociologjisë, fizikës, matematikës, materialeve të ndërtimit, anglishtes, teknologjisë së përpunimit, klasës, shumë pak, sipërmarrjes dhe biznesit, etikës, pothuajse të gjithëve.

- Rrugët, udhëkryqet, materialet e ndërtimit, efkasiteti energjetik i ndërtesave.
- Në secilën lëndë në program kemi futur tema: histori, filozofi.
- Pothuajse të gjithë ata që mësoj, art, maqedonisht..

Aktivitetet

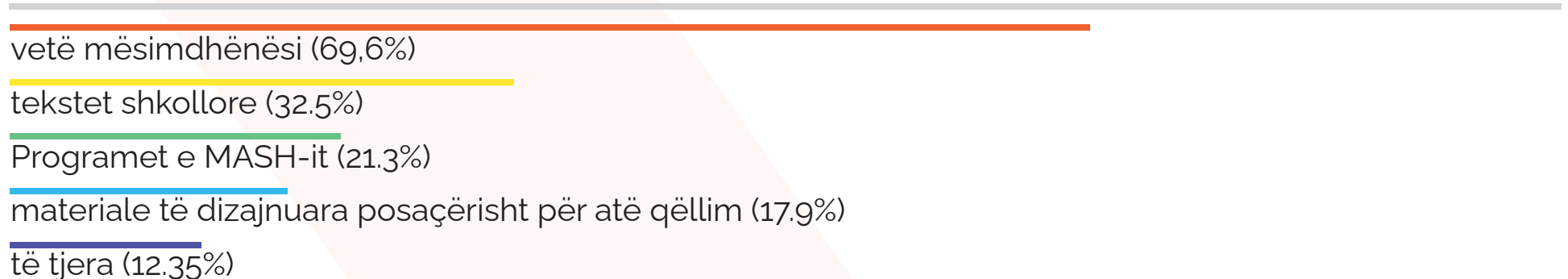
Lloji më i zakonshëm i aktiviteteve nga edukimi mjedisor dhe ndryshimet klimatike:

Llojet e tjera të aktiviteteve në fushën e edukimit mjedisor dhe ndryshimeve klimatike:

Çiklizmi, shëtitjet në natyrë dhe peizazhi dhe pastrimi i vendeve të caktuara;
Kompani të nxënësve, konkurse për sipërmarrje, sipërmarrje sociale brenda UPSHIFT, etj.

Burimi më i zakonshëm i aktiviteteve:

Keni bërë vetë një aktivitet?

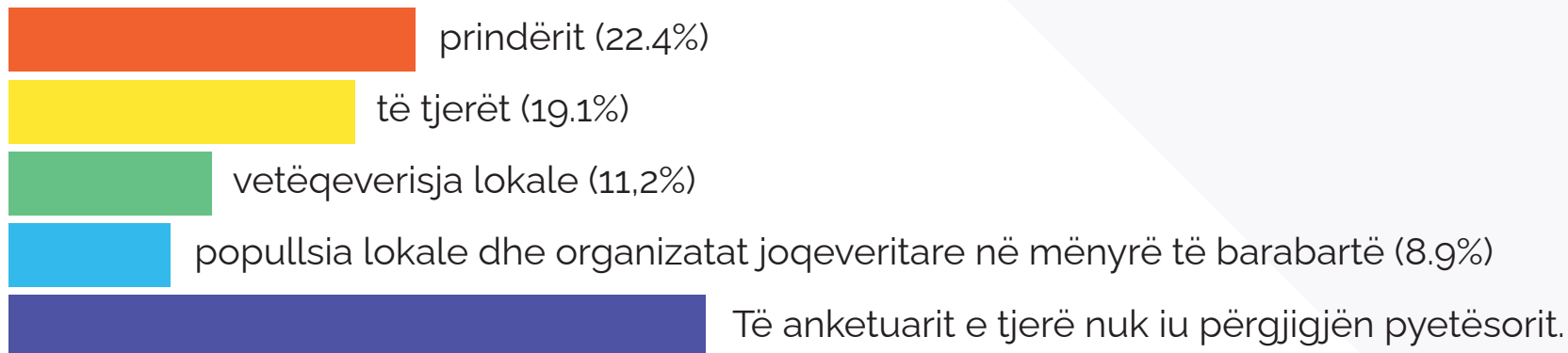
Po | 33.7%

Jo | 66.3%

Çfarë aktivitete keni bërë?

- ★ Ligjërata mbi mbetjet zero;
- ★ Punëtori, veprime, vizita në konferenca, mjedise dhe institucione me interes;
- ★ përzgjedhja e mbeturinave;
- ★ Sondazhe, hulumtime, ese mbi mbrojtjen dhe ndotjen e mjedisit;
- ★ Bërja e mullinjve të erës, ekskursione ekologjike;
- ★ Eko-kafene me një plan biznesi plotësisht të zhvilluar dhe model biznesi "Go Green", një ide me të cilën fituam vendin e tretë në nivel shtetëror;
- ★ Hulumtimi i grupeve të nxënësve mbi: Gjetjen e zgjidhjeve dhe dhënien e sugjerimeve për trajtimin e ndotjes së ajrit, masat që mund të merren për të zvogëluar dëmet (shtimi i transportit publik, çiklizmi ...), zvogëlimi i përdorimit të makinave dhe ide të tjera;
- ★ Iniciativa për futjen e lëndës "Efikasiteti energjetik i ndërtesave në profesionin e inxhinierisë elektrike, mekanike dhe ndërtimore".

Në realizimin e aktiviteteve të përmendura morën pjesë:

Çfarë lloj bashkëpunimi keni pasur me komunën?

- ★ Koleksion i ambalazheve të vjetra letre dhe qelqi;
- ★ Takim i rregullt në Qytetin e Shkupit me përfaqësues nga të gjitha shkollat e mesme dhe Qyteti i Shkupit dhe Ministria e Arsimit dhe Shkencës, ku ata diskutuan se cilat aktivitete do të zbatoheshin dhe çfarë kemi bërë në lidhje me atë temë, ndanë përvojat dhe shkëmbyen ide;
- ★ Vizitë në shkollë nga përfaqësues të Asamblesë së Përgjithshme me një mysafir-ambasador të SHBA-së, konkurs në teknikën popullore, aktivitetet e projektit;
- ★ Jo deri tani, për fat të keq asnjë.

A është i mjaftueshëm intensiteti i aktiviteteve për të rritur ndërgjegjësimin mjedisor dhe për të informuar dhe përfshirë nxënësit në mbrojtjen aktive të mjedisit?

Po
42.8%

Jo
57.2%

Cilat aktivitete shtesë duhet të planifikohen dhe organizohen?

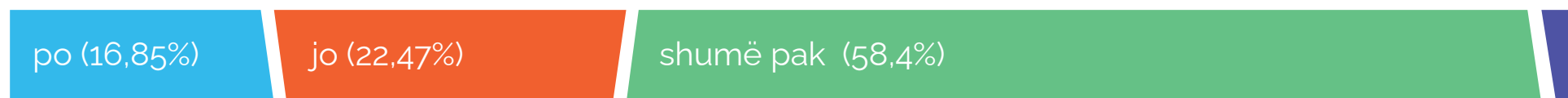
- ★ Më shumë edukim nga prindërit;
- ★ Bashkëpunimi me bashkësitë, organizimi i aktiviteteve të përbashkëta, ndërgjegjësimi nëpërmjet trajnimit dhe informacionit;
- ★ Futja e një lënde të detyrueshme ose aktiviteti projektues në mësimdhënie;
- ★ Të organizojnë ekskursione çdo muaj, ku nxënësit do të çohen në male, kamp, ku do të kenë kontakt të drejtpërdrejtë me kafshët e egra. Të gjitha aktivitetet që ata bëjnë në shtëpi dhe në shkollë nuk kanë të njëjtin efekt si kur bëhen në natyrë. Ekoaksione në bashkëpunim me qyteti i Shkupit, komunën dhe shoqatat civile;
- ★ Aktivitete që do t'i lejonin nxënësit të qëndrojnë më shpesh jashtë;
- ★ Trajnime, punëtori, seminare, bërje broshurash;
- ★ Rritja e numrit të klasave në fushën e ekologjisë, tema e ekologjisë që do të përfaqësohet në më

shumë lëndë;

- ★ Më shumë aksione mjedisore, ligjërata, pjesëmarrje në aktivitete të ndryshme, përzgjedhje dhe riciklim të mbeturinave në shkollë, etj.

Pajisjet dhe mjetet mësimore

A ka burime adekuate në shkollë?

Të anketuarit e tjerë nuk iu përgjigjën pyetësorit.

Çfarë burimesh aktiviteti përdorni?

internet (66.2%)

tekst shkollor (34.8%)

kurrikula (37%)

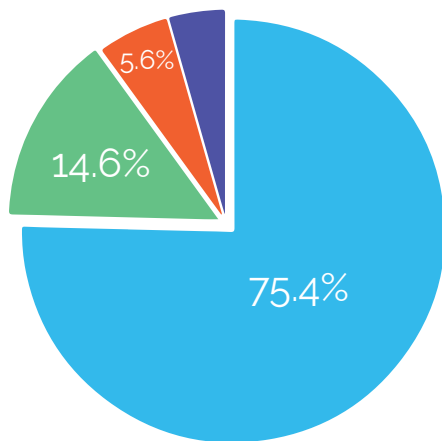
manual (13.4%)

të tjerët (12,35%)

Çfarë doracakësh, faqe interneti dhe burime të tjera keni përdorur ose përdorni?

- ★ Manual nga Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë për mbrojtjen e konsumatorit; disa faqe interneti, përfshirë Ndryshimet klimatike, manuale nga Shoqata "Eko Logic", etj.;
- ★ Ecosvest.com.mk, arno.mk, Manual për ekonomi të gjelbër dhe sipërmarrje të gjelbër, Shoqëria Ekologjike Maqedonase, Doracak për ekosistemet dhe shërbimet e ekosistemit dhe shumë burime të tjera të internetit, literaturë të huaj, libra që mund të shkarkohen ose blihen në Amazon;
- ★ Instituti për Studime të Komunikimit (Iks Edu Info);
- ★ Manual për efikasitetin energjetik të ndërtesave.

Sa nga burimet që përdorni janë në dispozicion si pjesë e kurrikulës?

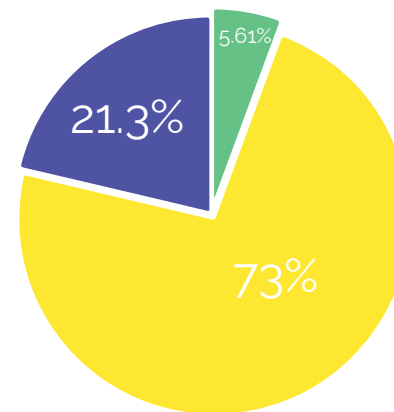
e gjejmë veten

shumica janë në dispozicion në një paketë të bërë nga MASH dhe BZH

ofrohet nga organizata joqeveritare

Të anketuarit e tjerë nuk iu përgjigjën pyetësorit.

Sa janë të mjaftueshme burimet në dispozicion për realizimin e mësimdhënies në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike?

janë plotësisht të mjaftueshme
janë pjesërisht të mjaftueshme
pothuajse nuk janë fare

Cilat burime shtesë duhen zhvilluar dhe vënë në dispozicion?

- ★ Mundësi për eksperimente, projekte;
- ★ Manualët, materialet e punës, materialet e riciklimit, kazanët e riciklimit, materialet audio, materialet video;
- ★ Seksioni në çdo shkollë që do të kryejë detyrimisht edukim dhe veprim në shkollë një ose dy herë në muaj;
- ★ Krijimi i një platforme ku burimet do të ndahen. Krijimi i kampeve ku nxënësit do të kenë mundësi të studiojnë drejtpërdrejt dhe drejtpërdrejt;
- ★ Libër shkollor cilësor me shembuj, rast studimor, analizë ... përmbajtje multimediale, aktivitete, kërkime, lidhur me institutet përkatëse;
- ★ Mbi të gjitha qendrat dhe materialet edukative.

A ka një seksion në shkollën tuaj që punon në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike?

po (53,9%)

jo (46,1%)

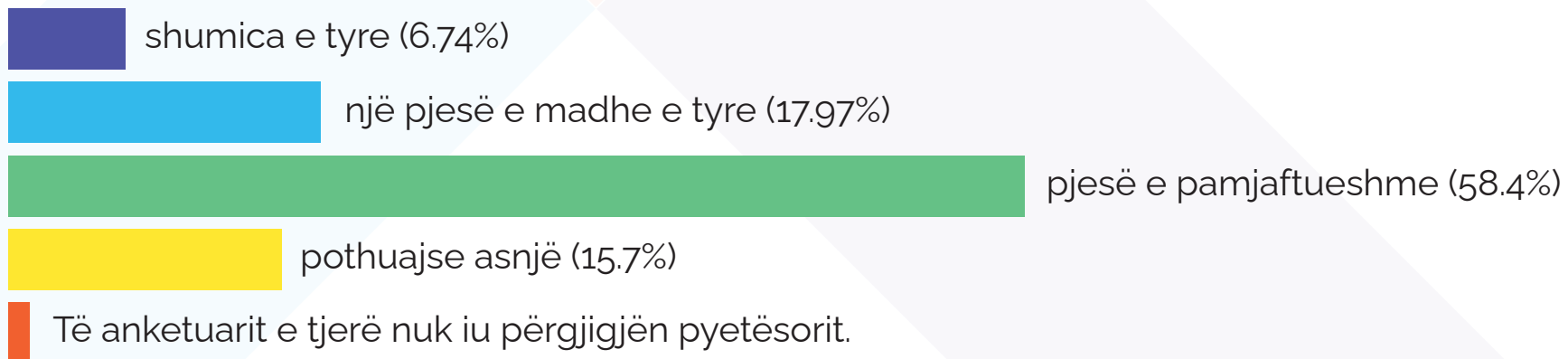
Nëse i jeni përgjigjur JO pyetjes së mëparshme, ju lutemi jepni një shpjegim të shkurtër.

- ★ Ne nuk kemi, por do të formohet nga shtatori;
- ★ Me sa mbaj mend kemi pasur një eko-seksion;
- ★ Për shkak të mosinteresimit të nxënësve dhe mësimitdhënësve, ata nuk angazhohen sa duhet;
- ★ Për shkak të mësimitdhënies online;
- ★ Mbingarkesa e nxënësve me klasa.

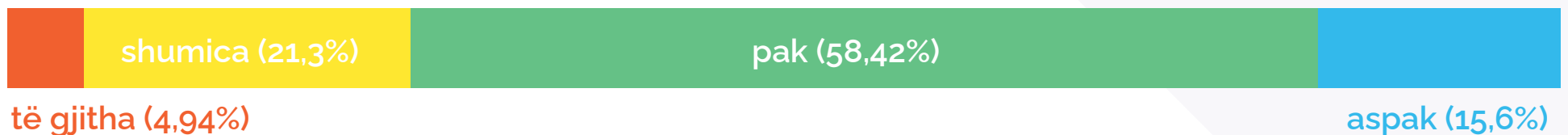
Çfarë aktivitetesth organizon seksioni?

- ★ Takime, diskutime, propozime, ekoaktivitete, veprime për grumbullimin e mbeturinave, riciklim, punëtori, ditë ushqimi të shëndetshëm, sondazhe të ndotjes së mjedisit, etj.;
- ★ Mbjellja e luleve dhe pemëve, krijimi i instrumenteve muzikore nga mbetjet e ricikluara, shënimi i të gjitha ditëve kushtuar planetit, krijimi i vizatimeve, banderolave, vizitave, eksperimenteve e të ngjashme.

Sa nga përmbajtjet dhe praktikat mësimore brenda lëndëve dhe seksioneve janë të përshtatshme për t'u dhënë nxënësve njohuri dhe aftësi për vende të gjelbra pune?

Sa nga aktivitetet dhe burimet e ofruara dhe në dispozicion që përdorni në mësimdhënie në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike janë pjesë e programeve arsimore të përgatitura nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit?

A keni marrë pjesë ju ose shkolla juaj në një projekt në të cilin janë zbatuar aktivitete (trajnime, praktika mësimore, zhvillimi i manua-
leve, punëtorive) në fushën e edukimit mjedisor dhe ndryshimeve klimatike?

po
(31,4%)

jo
(68,6%)

Detajet e aktiviteteve:

- ★ Dita e ekologjisë, pastrimi i oborrit, mbjellja e pemëve;
- ★ Shkolla ka bashkëpunim me "Eco Logic", e cila organizon evenimente dhe trajnime për stafin më simdhënës dhe nxënësit. Brenda projektit "Eko-shkollë", çdo vit mësimdhënësit e shkollës sonë në programin vjetor prej 20% të numrit të përgjithshëm të klasave përfshijnë përmbajtje nga nëntë temat mjedisore. Për shkak të mungesës së informimit të mësimdhënësve, mungesës së burimeve, aktivitetet realizohen më formalisht. Kurrikula Efikasiteti energjetik i ndërtesave, studiuës i ri - Fondi për Inovacionin dhe Zhvillimin Teknologjik;
- ★ Trajnim për realizimin e lëndës Efikasiteti i energjisë.

Komentet përmbyllëse:

- ★ Kemi më shumë informacion për ekologjinë, por jo për ndryshimet klimatike. Të zbatojë një program si aktivitet projekti në shkollat e mesme, por jo duke u ulur në shkollë, por konkretisht duke dalë për t'u njohur dhe vepruar;
- ★ Të organizohen më shumë aktivitete, të përgatiten manuale, të zhvillohen aksione, të organizohen trajnime për stafin mësimdhënës;
- ★ Formimi i detyrueshëm i seksioneve (ekoklubeve) puna e të cilave do të zhvillohej në bashkëpunim me organizatat joqeveritare;
- ★ Mungesa e aktiviteteve, burimeve mësimore, veçanërisht në shkollat e mesme;

- ★ Duhet të ketë më shumë trajnime dhe të futet një lëndë e veçantë e ekologjisë në shkollën e mesme, ku do të realizohen më shumë aktivitete dhe ku do të mësojmë se si të mbrojmë mjedisin;
- ★ Është e dëshirueshme që kjo temë të jetë më e përfaqësuar në kurrikulë.

PËRMBLEDHJE E PËRGJIGJEVE TË MARRA

Në mënyrë të përmbledhur, mbrojtja e mjedisit është një temë të cilën mësimitdhënësit mendojnë se e njohin më mirë dhe shumica e mësimitdhënësve konsiderojnë se ata i njohin mirë temat e mjedisit dhe të ndryshimeve klimatike dhe janë në gjendje t'i përcaktojnë dhe t'i shpjegojnë ato. Sipas shumicës së tyre (66.2%), këto tema janë më pak ose në mënyrë të pamjaftueshme të përfaqësuara në kurrikulë me vetëm 1-2 orë në muaj ose 1-4 orë në semestër. Gjithashtu, shumica e mësimitdhënësve (62,1%) besojnë se temat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit janë të nënpërfaqësuara në praktikën mësimore dhe në aktivitetet mësimore që zhvillojnë, ku temat më të zakonshme janë ndotja dhe mbrojtja e mjedisit. Një fakt interesant është ndryshimi i kurrikulave për lëndët ku zhvendosen temat me interes dhe përfaqësimit të temave në praktikën mësimore të mësimitdhënësve. Ndryshe nga mësimitdhënësia, ku këto përfaqësohen temat në disa lëndë, si biologjia, kimia, gjeografia, edukata qytetare, mësimitdhënësit i kanë përfshirë këto tema në praktikën e tyre mësimore në shumë lëndë, jo vetëm në biologji, kimi, gjeografi dhe edukim qytetar, ku këto tema ofrohen sipas programeve të Byroja për Zhvillimin e Arsimit.

Lloji më i zakonshëm i aktiviteteve që mësimitdhënësit kanë kryer janë nismat dhe hulumtimet mjedisore, dhe burimi më i zakonshëm janë mësimitdhënësit, nga të cilët vetëm një e treta (3.7%) kanë organizuar aktivitete në mbështetje të edukimit mjedisor. Nga aktivitetet që organizuan, më shpesh renditen: seleksionimi i mbeturinave, ekskursionet, vizitat në institucionet përkatëse, përgatitja e lëndëve të ndryshme, ligjëratat, punëtoritë, deri te zhvillimi i kurrikulës për lëndë të veçantë dhe eko-kafe. Në organizimin dhe realizimin e këtyre aktiviteteve më shumë morën pjesë prindërit, ndërsa më pak

popullata lokale dhe organizatat joqeveritare. Edhe pse pjesëmarrja e komunës në përgjithësi vlerësohet si minimale ose pothuajse nuk ekziston, ajo ka marrë pjesë në disa përvoja pozitive, ka ndihmuar në realizimin e disa prej atyre aktiviteteve nëpërmjet: ndihmës në veprimet e pastrimit, stendave të caktuara, grumbullimit të letrës. Pavarësisht nga iniciativat dhe aktivitetet e ndërmarra, sipas shumicës së mësimitdhënësve (57.25%), intensiteti aktual i aktiviteteve nuk është i mjaftueshëm për të rritur ndërgjegjësimin mjedisor të nxënësve dhe për t'u përfshirë aktivisht në mbrojtjen dhe mirëmbajtjen e mjedisit. Për të arritur këtë, mësimitdhënësit besojnë se duhet të ketë: bashkëpunim me të gjithë aktorët, trajnim të mësimitdhënësve, futje të më shumë përmbajtjeve dhe aktiviteteve në kurrikulë, vendosje të një lënde të veçantë në fushën e ekologjisë, organizim të më shumë aktiviteteve jashtë programit arsimor dhe jashtëshkollorë (ekskursionet, kampe, qëndrime të shkurtra në natyrë), më shumë ligjëratat dhe aksione mjedisore, organizim të seksioneve aktive.

Sipas 70% të mësimitdhënësve, shkollat nuk kanë numër dhe vëllim të mjaftueshëm të burimeve adekuate për mësimitdhënienë në fushat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit. Burimi më i zakonshëm të cilin e përdorin mësimitdhënësit për të gjetur dhe zbatuar aktivitete në fushën e ekoedukimit është interneti. Dhe në shumicën e rasteve, 75% e mësimitdhënësve i gjejnë vetë aktivitetet e duhura sepse sipas 94.3% të mësimitdhënësve burimet në dispozicion (ato të siguruar nga institucionet kompetente) janë pjesërisht të mjaftueshme ose të pamjaftueshme. Në këtë kontekst, mësimitdhënësit konsiderojnë se nevojiten burimet e mëposhtme: manual aktiviteti, seksion, mësimitdhënienë në natyrë, materiale audio dhe video, pajisje (kosha, materiale riciklimi, instrumente, dhomë eksperimentale), një platformë ku do të ndaheshin burimet, tekst cilësor me shembuj, raste studimore, analiza, përmbajtje multimediale, aktivitete, kërkime, vizita në institute përkatëse, miniqendra arsimore. Në shkollat ku punojnë mësimitdhënësit ka seksione mjedisore që zakonisht organizojnë aktivitete si aksione për pastrimin dhe rregullimin e oborrit të shkollës, mbjelljen e pemëve, grumbullimin e mbeturinave, riciklimin, kryerjen e sondazheve, realizimin e vizatimeve, pankarta, materiale promovuese për sensibilizimin, por ata nuk janë aktivë sipas shumicës së mësimitdhënësve. Shumica e mësimitdhënësve (74.1%) besojnë se vetëm një pjesë e vogël e përmbajtjeve, praktikave dhe aktiviteteve mësimore të ofruara janë të përshtatshme për t'u dhënë nxënësve njohuri dhe aftësi për vende të gjelbra pune. Rekomandimet e mësimitdhënësve janë: të krijohet një program mësimor që do të bazohet në aktivistë jashtëshkollorë, të organizohen më shumë

aktivitete, të përgatiten manuale, të ketë më shumë burime, të organizohen trajnime për mësime, burime mësimore, të ketë një përfaqësim më të madh të temës, madje dhe një temë më vete.

PYETËSOR PËR NXËNËSIT E SHKOLLAVE TË MESME

Në periudhën prej tre deri më dhjetë gusht është realizuar një pyetësor elektronik me temën e përfaqësimit të temave të ndryshimeve klimatike dhe mjedisit në arsimin e mesëm. Grupi i synuar i pyetësorit ishin nxënësit e shkollave të mesme. Pyetësorit iu përgjigjën 44 nxënës të synuar nëpërmjet rrjetit të brendshëm të punonjësve dhe bashkëpunëtorëve të "Eko-Llogik". Pyetësori përbëhet nga 14 pyetje me ndihmën e të cilave u regjistruan qëndrimet e nxënësve të shkollave të mesme në lidhje me temat me interes. Përgjigjet ndihmuan për të marrë një pasqyrë më të qartë të edukimit mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin në nivelin e arsimit të mesëm. Më poshtë janë rezultatet.

REZULTATET E PYETËSORIT

Lloji i arsimit:

i përgjithshëm | 75%

profesional | 25%

Viti i arsimit:

i parë (31,8%)

i dytë (13,6%)

i tretë (11,4%)

i katërt (43,2%)

Sa janë të përfaqësuara temat nga fushat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisi në programet e arsimit të mesëm?

mjaftueshëm
(27,3%)

e pamjaftueshme (72,7%)

Cilat tema nga fusha e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit i studioni më shumë në arsimin e mesëm?

burimet e energjisë (77,3%)

ndotja e mjedisit (61,4%)

mbetjet (43,2%)

Në cilën lëndë/te ka më shumë mundësi të ndiqet/studiohet tema e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit?

biologji

gjeografi

pastaj kimi

fizikë

Sa shpesh në shkollën e mesme ndiqni / studioni temat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit?

dësa herë në javë (6.8%)

një herë në javë (4.5%)

dësa herë në muaj (4.5%)

një herë në muaj (4.5%)

dësa herë në vit (63.6%)

ne nuk studiojmë fare (11.4%)

Mësoni më shumë rreth ndryshimeve klimatike dhe mjedisit nëpërmjet:

aktiviteteve mësimore (52.3%)

jashtëshkollore (35%)

aktivitetet joformale të organizatave joqeveritare (22.3%)

Nëse i studioni temat më shumë nëpërmjet aktiviteteve jashtëshkollore, a mund të rendisni aktivitetet më të zakonshme?

- ★ Prezantime, vizatime, hamer, projekti "Erasmus +", ngjarje në natyrë, shëtitje;
- ★ Ndërsa jepni një mësim, ai do të devijojë nga tema dhe do të arrijë tek ajo. Aktivitete joformale të organizatave joqeveritare, Dita e Ekologjisë, Dita e Tokës ... Mbjellja e pemëve, vizita e fabrikave të riciklimit etj., seksioni, pastrimi i mbetjeve.

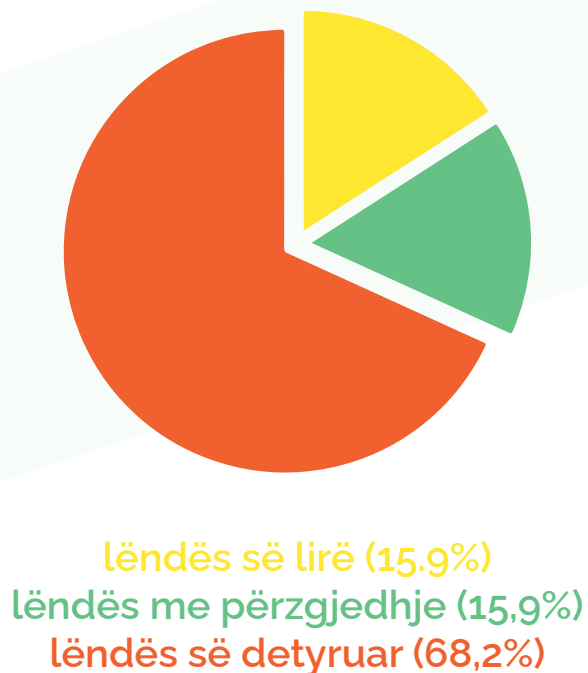
Nëse i ndiqni/studioni më shumë temat nëpërmjet organizatave joqeveritare/shoqatave të qytetarëve, për çfarë aktivitete bëhet fjalë dhe nga cilat organizata?

- ★ Projektet e organizuara nga Qyteti i Shkupit. Për shembull, grumbullimi i mbeturinave;
- ★ "Go Green";
- ★ Ligjërata, uebinare, trajnime (Equalis, BE për të rinjtë ...);
- ★ Pjesëmarrja në uebinare etj. (Water4Changes ...);
- ★ Ekoaksionet, grumbullimi i mbeturinave, organizimi i punëtorive edukative...

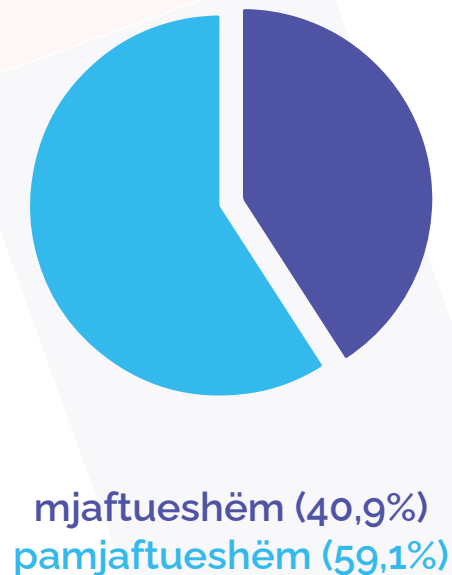
Cilat burime (libra, doracakë, mjete online, etj.) Përdoren gjatë mësimdhënies dhe aktiviteteve jashtëmësimore në fushat e ndryshimit të klimës dhe mjedisit? (jep një shembull)

- ★ Më shpesh me ndihmën e internetit marrim informacione të ndryshme për mjedisin (kompjuter, en ciklopedi...);
- ★ Tekstet dhe faqet e internetit me të dhënat dhe prezantimet më të fundit në "Power Point";
- ★ Libra, blogje, rrjete sociale, gazeta;
- ★ Broshura ekologjike, duke bërë projekte dhe prezantime dhe duke hulumtuar faqe të ndryshme informacioni ekologjik.

Ndryshimet klimatike dhe mjedisi që mendoni se duhet studiuar nëpërmjet:

Sipas jush, sa të gatshëm janë mësuesit për të dhënë/prezantuar tema në fushën e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit?

Nëse mendoni se mësuesit nuk janë të përgatitur mirë, a është kjo për shkak të?

kohës së pamjaftueshme për mësimin e temave (43.2%)

mungesës së interesit për temat (40.9%)

njohurisë së pamjaftueshme të temave (29.5%)

mungesës së hapësirës adekuate (25%)

Në përgjithësi, çfarë duhet ndryshuar për sa i përket ndryshimit të klimës dhe edukimit mjedisor për ta bërë atë më efektiv?

- ★ Të futet në arsim një lëndë e veçantë, e detyrueshme që do të jetë mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin;
- ★ Unë besoj se duhet të futet si një lëndë e detyrueshme studimi që do të përfshijë aktivitete të jashtme dhe studimin e aftësive dhe zakoneve të jetës që garantojnë të kenë një pjesë në përmirësimin e situatës;
- ★ Është e nevojshme të futet një lëndë që do të jetë jo vetëm teorike por edhe praktike, pra organizimi i së paku një orë në javë për grumbullimin e mbeturinave dhe të ngjashme;
- ★ Lënda duhet të përfshihet në klasa të rregullta ose edukim dhe punëtori në shkolla duhet të zhvillohen nga organizata joqeveritare / shoqata rinore që merren me ndryshimet klimatike.

PËRMBLEDHJE E REZULTATEVE TË MARRA

Sipas nxënësve të shkollave të mesme, temat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisi janë të nënpërfaqësuar në programet në të cilat ata punojnë. Dhe temat më të zakonshme janë: burimet e energjisë dhe ndotja e mjedisit. Ato zakonisht janë pjesë e kurrikulës në biologji, gjeografi, kimi dhe fizikë. Kjo e dhënë është interesante sepse flet për dallimin e perceptimeve të përfaqësimit të temave nga mësime të ndryshme, sipas të cilave ata përfaqësohen në lëndë si fizika, filozofia, matematika e shumë të tjera. Në të kundërt, nxënësit dëshmojnë për përfaqësimin e tyre në një numër shumë më të vogël lëndësh. Intensiteti i studimit të temave të ndryshimeve klimatike dhe mjedisit është shumë i vogël. Dhe ato mësohen kryesisht përmes aktiviteteve mësimore. Nga aktivitetet jashtëshkollore që shërbejnë për realizimin e mësimit të ndryshimeve klimatike dhe mjedisit, nxënësit veçuan: prezantime, aktivitetet të Erasmus+, alpinizëm, mbjellje pemësh, vizita në fabrikë, seksione, projekte. Burimet që përdorin për të kryer aktivitete mësimore dhe jashtëshkollore në fushën e ndryshimeve klimatike dhe mjedisore

përfshijnë: tekste shkollore, enciklopedi, internet, libra, rrjete sociale, broshura. Sipas nxënësve, mënyra se si duhet të studiohen temat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisi është nëpërmjet lëndës së detyruar. Sipas nxënësve, mësimdhënësit e tyre nuk janë të përgatitur sa duhet për këtë mësim, e kjo për shkak të kohës së pamjaftueshme për temat dhe për shkak të interesimit të pamjaftueshëm të mësimdhënësve për temat. Ndryshimet e propozuara nga nxënësit janë: prezantimi i një lënde të veçantë për ndryshimet klimatike dhe mjedisi, aktivitete jashtë klasës, më shumë aktivitete, praktikë në atë që është mësuar.

INTERVISTË ME QENDRA PËR ARSIM DHE AFTËSIM PROFESIONAL

Nga përgjigjet e mësimdhënësve mund të konstatohet se ka nevojë për investime shtesë në edukimin për ndryshimet klimatike dhe mjedisin, në formën e burimeve shtesë për aktivitete, veçanërisht aktivitetet jashtëshkollore dhe jashtëshkollore, bashkëpunimi me institucionet përkatëse, përfshirja më sistematike e tema në mësimdhënie, programe dhe praktikë mësimore. Për të realizuar këtë nevojë, është e nevojshme që të respektohen qëndrimet zyrtare të institucioneve kompetente dhe bashkëpunimi i tyre bazuar në një vizion të tillë të përbashkët. Për të kuptuar qëndrimet e tyre zyrtare dhe për të shqyrtuar përputhshmërinë e tyre me pikëpamjet e mësimdhënësve, është zhvilluar një intervistë me përfaqësuesin e Qendrës për Arsim Profesional dhe Trajnim. Çështjet me rëndësi të veçantë për temën e edukimit mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin janë:

Pyetje:

1. Sa dhe cilat tema nga fusha e ndryshimeve klimatike dhe mjedisi janë të përfaqësuara në programet e arsimit parashkollor, shkollor (fillor) dhe të mesëm? A mendoni se ky përfaqësim është i mjaftueshëm?
2. Sa dhe çfarë lloj burimesh (libra, manuale, etj.) për mësimdhënien edukative dhe aktivitetet jashtëshkollore në fushën e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit janë përgatitur nga Qendra për Arsim

dhe Aftësim Profesional? Mendoni se mjaftojnë?

3. Nëse mendoni se ato nuk janë të mjaftueshme, cilat burime do të sugjeronit që të zhvillohen, të cilat do t'u përgjigjen në mënyrë adekuate dhe të plotë kërkesave për arsimim më të mirë në fushat e ndryshimit të klimës dhe mjedisit?

4. Cilat janë pengesat / sfidat më të mëdha për përfshirjen më të madhe të temave të ndryshimeve klimatike dhe mjedisit në kurrikulat dhe zhvillimin e burimeve për mësimdhënie dhe aktivitete jashtëshkollore në fushën e ndryshimit të klimës dhe mjedisit?

Përgjigjet

Një pjesë e përgjigjes së pyetjes së parë nuk i referohet asq shumë temave specifike të përfshira në kurrikulë, në çfarë mase tentojnë që tema të tilla të përfshihen në mënyrë holistike në kurrikulat e disa lëndëve dhe fushave (biologji, matematikë, fizikë, shkenca natyrore, sipërmarrje, shkrim-lexim digjital) të cilat do të mundësojnë zhvillimin paralel të disa kompetencave kryesore, dhe kështu do të realizohet qasja e planifikuar holistike për arritjen e qëllimeve të zhvillimit të qëndrueshëm, e cila përfshin ndryshimin e klimës dhe mbrojtjen e mjedisit.

Nga ana tjetër, konkretisht në programet mësimore, sipas bashkëbiseduesit, temat me interes përfshihen në kurrikulat e disa profesioneve si "Mbrojtja e mjedisit dhe e punës", "Transporti dhe mjedisi" dhe "Gjeografia ekonomike".

Gjithashtu, temat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit janë të përfshira në planprogramin sipas të cilit fitohet kualifikimi "Teknik i mbrojtjes së mjedisit" në kuadër të profesionit kimiko-teknologjik dhe përfaqësohet vetëm në dy shkolla të mesme profesionale: Shkolla e mesme "Dimitrija Çupovski" nga Velesi dhe Shkolla e mesme "Marija Kiri-Sklodovska" nga Shkupi.

Megjithatë, pavarësisht përfaqësimit të temave të ndryshimeve klimatike dhe mjedisit në këto dy kualifikime kyçe, të dhënat e marra nga analiza e kurrikulës (pjesa 3) dhe të dhënat e marra nga pyetësi elektronik konfirmojnë se realizimi i këtyre temave është i pamjaftueshëm. efektive, veçanërisht për sa u

përket burimeve në dispozicion për mësimin e këtyre temave, llojin e aktiviteteve të zbatuara, efektin e aktiviteteve dhe bashkëpunimin me institucionet dhe organizatat përkatëse.

Lidhur me pyetjen e dytë (burimet ekzistuese dhe sa të mjaftueshme dhe të kënaqshme janë ato), përfaqësuesi i Qendra për Arsim dhe Aftësim Profesional përmendi tri manuale të botuara për mësimdhënësit e edukimit mjedisor të përgatitur në bashkëpunim me Zyrën e UNICEF-it në Shkup dhe CHRCCR (Qendra për të Drejtat e Njeriut dhe Zgjidhja e Kontesteve) dhe shtoi se manualët e "Aflatun" - Holandë janë përkthyer edhe në bashkëpunim të Byroja për Zhvillimin e Arsimit me CHRCCR-në. Znj. Paloshi mendon se këto manuale nuk mjaftojnë, sepse janë të vjetruara, sepse bazohen në konceptin e vitit 2007 të arsimit fillor. Përveç kësaj, Paloshi shpjegoi se "Qendra nuk ka zhvilluar në mënyrë të pavarur materiale për tema me interes.

Ajo ka bërë "një numër të vogël" materialesh me donatorë". Prandaj Qendra e sheh se është e nevojshme të ketë më shumë materiale të tilla, më konkretisht manuale për mësimdhënien në fushën e ndryshimeve klimatike dhe mjedisore, një manual për mësimdhënësit me seminare të gatshme, si dhe mjete të tjera mësimore, postera, përmbajtje elektronike etj.

Ndër pengesat dhe sfidat më të mëdha në përfshirjen e temave në fushën e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit janë: trajnimi i pamjaftueshëm i mësimdhënësve për realizimin e temave në këtë fushë duke përdorur metoda moderne të punës dhe mjete mësimore digjitale të përshtatshme dhe moderne, deficiti buxhetor, niveli i ulët i motivimit midis nxënësve, i cili duhet të inkurajohet përmes përmbajtjes interesante për të zhvilluar ndërgjegjësimin mjedisor, pajisja e shkollave dhe krijimi i një atmosfere (oborri i shkollës, korridoret, klasat) dhe rrjedhimisht një ndikim pozitiv në mjedisin e afërt.

Rezultatet e analizës së përmbajtjeve të kurrikulave të shkollave të mesme treguan për një përfaqësim të ulët të temave të ndryshimeve klimatike dhe mjedisit. Më shpesh përfaqësohen në lëndët e biologjisë, kimisë, gjeografisë dhe edukimit qytetar në programet e arsimit të mesëm me drejtim të përgjithshëm ku këto tema janë në dispozicion vetëm në lëndët për vitin e tretë dhe të katërt dhe në kuadër të lëndës biologji për shkollat e mesme profesionale duke përfshirë ato që kanë profesionin e teknikut të mbrojtjes së mjedisit. Temat më të shpeshta të natyrës ekologjike të përfaqësuara në programe mësimore janë: ndotja e ajrit dhe tokës, mbrojtja e mjedisit, burimet e rinovueshme të energjisë, ekosistemet, ndikimi i njeriut në ekosisteme, integrimi ekologjik, zhvillimi i qëndrueshëm etj. Dhe lloji më i zakonshëm i aktiviteteve të parashikuara për realizimin e këtyre temave janë diskutimet, demonstrimet dhe prezantimet e përmbajtjeve mësimore, pas prezantimit multimedial dhe në një masë shumë më të vogël veprimet e riciklimit, kërkimi i një problemi mjedisor lokal, detyrat e projektit- prezantimi i një problemi të caktuar, përgatitja e një plani për shfrytëzimin racional të burimeve në shkollë, përgatitja e materialit promovues, përgatitja e një fushate kundër depozitimit të paligjshëm të mbeturinave, ekspozimi i artikujve të bërë nga materiali i ricikluar. Për shkak të natyrës së aktiviteteve që kryhen më shpesh në klasë, aktivitete të tilla mësimore ofrojnë mundësinë e angazhimit pasiv të nxënësve, të cilët përvetësojnë vetëm njohuritë për të cilat nuk u është krijuar situata për të aplikuar. Përveç kësaj, vërehet një mungesë e dukshme e aktiviteteve jashtëshkollore dhe jashtëshkollore.

Në lidhje me potencialin për vende të gjelbra pune, ky potencial është më i dukshëm në lëndën e biologjisë në arsimin e mesëm profesional, kurse në suazat e saj gamën më të madhe dhe cilësore të temave mund ta gjeni në kurrikulat dedikuar këtyre profesioneve: infermiere, infermiere gjinekologjiko-obstetrike, teknik dentar, teknik farmaceutik, agroteknik, teknik menaxhues argumenti, teknik fitomjekësie, teknik veterinarie, teknikë ushqimi, teknik për mbrojtjen e mjedisit, teknik i përpunimit të drurit, teknik i pylltarisë, teknik i dizajnit të peizazhit. Në të kundërt, kurrikulat e shkollave të mesme përmbajnë shumë më pak përmbajtje që ndikojnë në zhvillimin e aftësive të gjelbra dhe mbi kualifikimin për vende të gjelbra pune.

Pyetësi i realizuar me mësime dhënësit të shkollave të mesme konfirmoi disa nga këto rezultate. Në veçanti, mësime dhënësit konfirmuan se temat e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike janë më pak ose të pamjaftueshme të përfaqësuara në kurrikulë dhe në praktikën mësimore dhe aktivitetet mësimore, ku temat më të zakonshme janë ndotja dhe mbrojtja e mjedisit.

Lloji më i zakonshëm i aktiviteteve që mësime dhënësit kanë zhvilluar janë iniciativat dhe kërkimet mjedisore, dhe më së shpeshti burojnë nga vetë mësime dhënësit. Shtrirja e aktiviteteve të tilla konsiderohet nga mësime dhënësit si e pamjaftueshme për të rritur ndërgjegjësimin mjedisor të nxënësve dhe që ata të përfshihen në mënyrë aktive në mbrojtjen dhe mirëmbajtjen e mjedisit.

Përveç kësaj, mësime dhënësit besojnë se shkollat nuk kanë një numër dhe hapësirë të mjaftueshme të burimeve adekuate për mësime dhënënie në fushat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit. Në këtë kontekst, mësime dhënësit konsiderojnë se nevojiten burimet e mëposhtme: manual aktiviteti, seksion, mësime dhënënie në natyrë, materiale audio dhe video, pajisje (kosha, materiale riciklimi, instrumente, dhomë eksperimentale), një platformë ku do të ndaheshin burimet, tekst cilësor me shembuj, raste studimore, analiza, përmbajtje multimediale, aktivitete, kërkime, vizita në institutet përkatëse, miniqendra arsimore. Shumica e mësime dhënësit (74.1%) besojnë se vetëm një pjesë e vogël e përmbajtjeve, praktikave dhe aktiviteteve mësimore të ofruara janë të përshtatshme për t'u ofruar nxënësve njohuri dhe aftësi për vende të gjelbra pune. Për të ofruar mësime dhënënie më të mirë në fushën e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit, mësime dhënësit besojnë se ne duhet: për të krijuar një kurrikulë të bazuar në aktivitete jashtëshkollore, për të futur më shumë aktivitete në kurrikulë, për të organizuar më shumë aktivitete jashtëshkollore dhe jashtëshkollore (ekskursione, kampe, qëndrime të shkurtra në natyrë), të ketë më shumë leksione dhe aksione mjedisore, të organizojë seksione aktive, të përgatisë manuale, më shumë burime, të organizojë trajnime për mësime dhënësit, të ketë më shumë përfaqësim mbi temën, madje edhe një lëndë të veçantë, të organizojë trajnime për mësime dhënësit.

Gjithashtu, nxënësit e intervistuar besojnë se temat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit janë të përfaqësuara sa duhet, intensiteti i tyre në fondet mujore dhe vjetore të orëve është i ulët dhe më shpesh mësimi i këtyre temave bëhet me ndihmën e teksteve shkollore që nxënësit mendojnë se janë të

pamjaftueshme. Aktivitetet e pakta të kryera si pjesë e edukimit formal dhe joformal (të kryera nga organizata të ndryshme) në fushën e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit janë të pamjaftueshme. Është interesante se nga njëra anë, mësime dhënësit mendojnë se janë të përgatitur ose në mënyrë të përkryer për të dhënë mësim në fushat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit, dhe në të kundërt, nxënësit mendojnë se mësime dhënësit e tyre nuk janë të përgatitur për një mësim dhënie të tillë. Edhe pse duhen të merren parasysh të dyja mendimet, trajnimet shpesh dhe ndihma për mësime dhënësit në zhvillimin e këtij lloji mësim dhënieje janë të mirëseardhura dhe të dëshirueshme, duke reflektuar sipas përgjigjeve të dhëna për pyetjet cilësore, ku mësime dhënësit shprehën nevojën dhe dëshirën për trajnime shpesh dhe përsosje. Së fundi, rekomandimet e nxënësve janë futja e një lënde të detyrueshme nga temat e ndryshimit të klimës dhe mjedisit, duke organizuar më shumë aktivitete jashtëshkollore, domethënë aktivitete që zhvillohen në natyrë dhe lënë një efekt praktik në mjedisin që nxënësit ndjejnë se më shumë mësojnë të mbyllur brenda katër mureve.

Përfaqësuesi i Qendra për Arsim dhe Aftësim Profesional konfirmoi më tej se, pavarësisht përpjekjeve ekzistuese, burimet për arsim cilësor, modern dhe mbi të gjitha efektiv në fushën e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit janë të pamjaftueshme, kurse kështu çdo iniciativë dhe përpjekje për të përmirësuar këtë gjendje në arsimin e mesëm në Maqedoninë e Veriut është e mirëseardhur.

Polenakoviç, R. 2021. Analiza e Përfshirjes së Ndryshimeve Klimatike në Arsim. UNDP. Në dispozicion në: [Analiza na vklученоста на климатските промени во образованието. UNDP](#)

Jovanovska, M. 2020. Përfaqësimi i arsimit për ndryshimet klimatike në arsimin fillor në RSM. Shoqata për zhvillim të qëndrueshëm dhe mbrojtje të mjedisit "Go Green" – Shkup, financuar nga Fondacioni "Heinrich Bell" Sarajevë, në kuadër të projektit "Edukimi i të rinjve për ndryshime klimatike dhe ajër cilësor".

Në dispozicion në: [Zастапеност на образованието за климатски промени во основното образование во РСМ](#)

Jovanocki, A. 2019. Ekonomia e gjelbër dhe vende të gjelbra pune në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Punim master i pabotuar. Instituti i Ekonomisë së Biznesit.

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit, 2013. Kimi I: Kurrikula për arsimin e mesëm profesional me kohëzgjatje trevjeçare. Ministria e Arsimit dhe Shkencës

Në dispozicion në: Kimi I: [Наставна програма за средно стручно образование со тригодишно траење](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2013. Biologji I:

Kurrikula për arsimin e mesëm profesional me kohëzgjatje trevjeçare. Ministria e Arsimit dhe Shkencës

Në dispozicion në: [Биологија I: Наставна програма за средно стручно образование со тригодишно траење](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2013. Kimi II (bujqësore-veterinare, pylltari-përpunim druri, trafik). Kurrikula për arsimin e mesëm profesional me kohëzgjatje trevjeçare. Ministria e Arsimit dhe Shkencës

Në dispozicion në: [Хемија II \(земјоделско-ветеринарна, шумарско-дрвопреработувачка, сообраќајна\). Наставна програма за средно стручно образование со тригодишно траење](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2013. Kimi II (tekstil dhe lëkurë): Kurrikula për arsimin e mesëm profesional me kohëzgjatje trevjeçare. Ministria e Arsimit dhe Shkencës

Në dispozicion në: [Хемија II \(текстил и кожа\): Наставна програма за средно стручно образование со тригодишно траење](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2013. Biologji II: Kurrikula për arsimin e mesëm profesional me kohëzgjatje trevjeçare. Ministria e Arsimit dhe Shkencës
Në dispozicion në: [Биологија II: Наставна програма за средно стручно образование со тригодишно траење](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2019. Biologji I: Kurrikula.
Në dispozicion në: [Биологија I: Наставна програма](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2019. Gjeografia I (hotelieri-turist): Kurrikula.
Në dispozicion në: [Географија I \(гостителско-туристичка\): Наставна програма](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2019. Edukimi qytetar I: Kurrikula.
Në dispozicion në: [Граѓанско образование I: Наставна програма](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2019. Kimi II (optika e syrit): Kurrikula.
Në dispozicion në: [Наставна програма – Хемија за втора година](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2019. Edukimi qytetar I: Kurrikula.
Në dispozicion në: [Граѓанско образование за прва година](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2019. Biologji III: (profesione të shumta): Kurrikula.
Në dispozicion në: [Биологија III \(повеќе струки\)](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2019. Kimi III
(me zgjedhje për profesionin e trafikut): Kurrikula.
Në dispozicion në: [Хемија III \(изборна за сообраќајна струка\)](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2019. Biologji III: (profesione me zgjedhje / shumëfish): Kurrikula.
Në dispozicion në: [Биологија III \(изборна/повеќе струки\)](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2008. Kultura Qytetare IV (me zgjedhje / profesione të shumëfishta): Kurrikula.

Në dispozicion në: [Граѓанска култура IV \(изборна/повеќе струки\)](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2008. Edukimi për aftësitë e jetës. IV: Kurrikula.

Në dispozicion në: [Образование за животни vештини](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2001. Biologjia I: Kurrikula për arsimin e mesëm.

Në dispozicion në: [Биологија I: Наставна програма за гимназиско образование](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2002. Gjeografia II: Kurrikula e shkollës së mesme.

Në dispozicion në: [Географија II: Наставна програма за гимназиско образование](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2003. Gjeografia III: Kurrikula e shkollës së mesme.

Në dispozicion në: [Географија III: Наставна програма за гимназиско образование](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2002. Sociologji III: Kurrikula e shkollës së mesme.

Në dispozicion në: [Социологија III: Наставна програма за гимназиско образование](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2019. Kimi I
Kurrikula për shkollën e mesme matematikë-informatikë.

Në dispozicion në: [Хемија I: Наставна програма за matematikë-informatikë gimnazija](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2019. Biologjia I:
Kurrikula për shkollën e mesme matematikë-informatikë.

Në dispozicion në: [Биологија I: Наставна програма за matematikë-informatikë gimnazija](#)

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit. 2002. Gjeografia III: Kurrikula e shkollës së mesme.

Në dispozicion në: [Географија II: Наставна програма за гимназиско образование](#)

PERFAQËSIMI I TEMAVE QË SHITJELLOJNË NDRYSHIMIN KLIMATIK DHE
MJEDISIN JETËSOR NË ARSIMIN E MESËM, NËPËRMJET PERSPEKTIVËS SË
VENDEVE TË GJELBRA TË PUNËS